

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΕΣ ΗΜΕΡΕΣ

ΕΤΟΣ Α. Τεύχος 7.

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1932

[Hugo von Hofmannsthal (1874—1930) Αυστριακός ποιητής και δραματικός συγγραφέας. Χαρακτηρίστηκε ως νεορομαντικός, αλλά δέν είναι: τὸ ἔξω ἢ τὸ περασμένο δέν τὸν τρανάει με τὴ δύναμη τῆς νοσταλγίας. Δέ μεταβιβάζει τὸ ἐγὼ του στὰ πράγματα, ἀλλὰ παραδίνει τὸν ἑαυτὸ του σ' αὐτά. Ἡ ψυχὴ του δέν εἶναι ὁ ποιμπὸς τῆς ἐσωτερικῆς τρικυμίας, ἀλλὰ ὁ δέκτης τῶν παλμῶν τοῦ σύμπαντος καὶ τοῦ μυστηρίου του. Ἡ τέχνη γι' αὐτὸν δέν εἶναι στὸ ἐρωτηματικό, ἀλλὰ στὸ θαυμαστικό. Μὲ τὴ θεληματικὴ ἐξαφάνιση τοῦ ἐγὼ του φτάνει νὰ αἰσθανθῆ νὰ μπαίνει μέσα του ἕνας κόσμος πὸ μέγανος ἀπ' αὐτὸν. Καὶ ἀνεξήγητος. Δέν ἀναλαμβάνει νὰ τὸν ἐξηγήσει, γιὰ τὰ πράγματα στὸν κόσμο δένονται με μιὰ λογικὴ πὸ γερὴ ἀπ τὴν ἀνθρώπινη. Θέλει νὰ αἰσθανθῆ νὰ μπαίνει μέσα του, σὰ μιὰ πνοὴ μυστηριώδικη, τὸ προαίσθημα τῶν πραγμάτων, κάτι πὸ εἶναι πὸ πέρα καὶ προηγείται ἀπὸ τὴν αἴσθηση: τὸ θαῦμα καὶ ἡ μαγεία. Ἔτσι στὴν ψυχὴ του εἰσώρησε ἡ ἀρχαία Ἑλλάδα, ὁ Μεσαίωνας καὶ ὁ 18ος αἰῶνας. Γιὰ τὴ σύγχρονη ζωὴ, βρῖσκει ὅτι εἶναι γεμάτη ἀπὸ νεκρὰ πράγματα καὶ τὴ βλέπει «γεμάτην ἀπὸ ἄλλα πράγματα πὸν τὰ ὀνομάζουν νεκρὰ μὰ πὸν εἶναι ζωντανά». Νὰ ζῆς, θά: πῆ νὰ ξαναζῆς τὰ πράγματα. Αὐτὸς εἶναι ὁ ρόλος τοῦ Ἡθοποιοῦ καὶ τοῦ Ἀνθρώπου στὸ δράμα τῆς ζωῆς].

Π. ΣΠΑΝΑ.

Η Ρ Ο Η

Ἄκόμα τὴν ἀνάσα τους στὰ μάγουλά μου νοιώθω :
Πῶς νὰ ἴναι τοῦτο ἀληθινό, πῶς φύγανε καὶ πᾶνε
φύγαν ὀλοτέλα καὶ πᾶν οἱ τελευταῖες μέρες;

Τοῦτο εἶναι κάτι πὸν κανεῖς καλὰ-καλὰ δέν νοιώθει.
Τοῦτο εἶναι τόσο θλιβερό, πὸν νὰ παραπονιέσαι :
πῶς ὄλα τόσο γρήγορα γλιστροῦν καὶ πᾶνε-πᾶνε

καὶ πὼς τὸ σημερινό μου ἐγὼ
ξεπήδησε ἀνεμπόδιστα ὡς ἐμένα—σὰ βουβὸ
σκυλὶ καὶ ξένο—ἀπ τὸ μικρὸ παιδί πού κάποτε ἤμουν—

καὶ πὼς ἀπὸ παλιῶν καιρῶν ἡ ζήση μου ἀναβρῦζει
κ' πρόγονοί μου πού κοιμοῦνται μὲς στὸ σάβανό τους
πὼς μοῦ εἶναι τόσο συγγενεῖς, ὅσο καὶ τὰ μαλλιά μου.

πὼς μοῦ εἶναι τόσο συγγενεῖς, ὅσο καὶ τὰ μαλλιά μου.

Μετὰφρ. ΑΒΡΑΑΜ Κ.

ΣΑΛΟΝΙΚΗ! ΣΑΛΟΝΙΚΗ!

(Ποίημα στὸ πείσμα τῆς Ποίησης)

... Σταμάτησε. Κοίταξε πρὸς τὴ μεγάλη πόλη καὶ εἶπε στὸ συνοδοιπόρο του:

Ἐδὼ εἶναι πειὰ ἡ Σαλονίκη. Ἡ πόλη ὅπου ἡ ζωὴ εἶναι
κοχλασμός καὶ ἀνακάτωμα· ἡ ἀξεδιάλεχτη, ἡ ἀμορφη, ἡ ἀπροσ-
διόριστη, ἡ ἀπίθανη. Ἡ πόλη-Χάος. Κ' ἐγὼ εἶμαι πολίτης αὐ-
τῆς τῆς πόλης. Ἐχω τὸ χάος μέσα μου. Καὶ δὲ μοῦ ξημέρωσε
ἀκόμα ἡ πρώτη μέρα τῆς Δημιουργίας! Σὰν τὸ σκουληκι μέσα
στὸ σκότος κινεῖται γιὰ νὰ βρῶ ἕναν δρόμο.

Ἐδὼ εἶναι ἡ πόλη - ἐκπληξη. Ἡ πόλη τῶν ἐξαφνικῶν
ἐκρήξεων τῆς σιωπῆς σὲ πολυκέφαλες ὀχλαγωγίες. Ὁ κυλλί-
βαντας τῶν ἐπαναστάσεων. Ὁ ἄνεμος πού κοιμάται. Ὁ ἄνε-
μος πάλι πού δὲν ξαίρεις πότε θὰ ξυπνήσει καὶ φοβᾶσαι καὶ
κλεῖς τὰ παράθυρα. Ἡ ἀκαταστάλαχτη καὶ ἀνισορροπίστη πόλη.
Ἡ μικρὴ καὶ μεγάλη. Ἡ μεγαλόπρεπη καὶ γελοία.

Ἐδὼ εἶναι ὁ μάταιος οὐρανὸς μὲ τίς μάταιες λαμπρὲς δύ-
σεις. Μάταιες. Γιατί ἡ θαυμαστικὴ θεωρησι — πρωταρχικὴ
ἀχτίδα πολιτισμοῦ — δὲν ἀνέβλυσεν ἀκόμα στὴν ψυχὴ τῶν ἀν-
θρώπων. Κανένας δὲν ἀφήνει τὴ γῆ του γιὰ νὰ κἀνη μὲ τέτοιο
σκοπὸ ἕνα ταξίδι στὸν οὐρανό. Μιὰ τέτοια ἀνιδιοτελεῖς ἐνέργεια

θὰ εἶναι μωρία. Ὡ! ἂν τοῦλάχιστο ἔγραφαν γιὰ τὸ ταξίδι
αὐτὸ οἱ ἑφημερίδες!

Ἐδὼ εἶναι ἡ πόλη μὲ τοὺς μάταιους ἀπλόχωρους δρόμους,
ὅπου αἰσθάνεσαι πλῆξη. Ἡ πόλη ὅπου οἱ Εὐρωπαῖοι γίνονται
χωριάτες καὶ οἱ χωριάτες φτύνουν ἀπάνου στὶς πλάκες τοῦ
χρυσοῦ, πού στολίζει τοὺς τοίχους τοῦ μεγάρου τους.

Ὅπου οἱ ἄνθρωποι εἶναι τόσο καλοί, ὥστε σὲ ἀπελπίζουν
μὲ τὴν καλωσύνη τους, κι ἄλλοι εἶναι τόσο ξεφρενιασμένοι,
σὰν ἀλκοολικοὶ γιὰ τὸ κακό.

Ἐδὼ ζῆ τοῦ Ἰούδα τὸ γένος πού μέρα νύχτα—σὰ σκλά-
βος τῆς δουλειᾶς—δουλεύει γιὰ νὰ κερδίσει τὴ χαρὰ ἐνὸς Σαβ-
βάτου, μικρόχαρο καὶ μυωπικὸ ἰδανικό.

Ἐδὼ εἶναι ἡ πόλη ὅπου ἕνα γιγάντιο κίριο σφίγγει ζη-
λότυπα μέσα στὴ λευκὴ τοίχινη ἀγκαλιά του τὴ Σοφία, ὅπως
ὁ Γαργανούας μὲς στὴν κοιλιὰ του τὰ φαγητά.

Ἐδὼ ὁ Σάντσο Πιάνθα γυρνᾶει μὲ ταῦτοκίνητο—δίνοντας
μοντέρνο ὄνομα στὸ γαῖδαρό του—καὶ ἀναζητεῖ νοσταλγικὰ τὸ
μεγάλο ὑδροκέφαλο ἀφέντη του, πού πάει νὰ δράσει μονομα-
χώντας μὲ τὴ σκιά του κάτω ἀπ τὰ παράθυρα τοῦ Ἐθνικοῦ
θεάτρου τῆς Ἀθήνας. Ἐκεῖ ἔναι ἡ δόξα—Δουλτσινέα, πού λὲν
πὼς εἶναι μιὰ χωριάτισσα—ἔξω ἀπὸ κάθε μυθολογία.

Ἐδὼ ἡ Τέχνη βρῖσκεται στὰ Μουσεῖα, στὸ Ἰνστιτοῦτο καλ-
λονῆς ἢ στὴ δραστήρια κλίνη τῶν συζύγων.

Ἐδὼ ζῆ ἕνας πολυπαθὸς κόσμος. Μὰ ἡ μυριόστομη στο-

ναχή του πνίγεται ἀπ τούς χάλκινους ἤχους τῆς φαμφάρας πού φτῆνει τραγούδια μὲ ἀδιάντροπη εὐθυμία στήν πλατεῖα.

Ἐδῶ τὸ πνεῦμα κοιμᾶται νησιτικὸ καὶ τόσο χαινωμένο ἀπ τὴν πολυκαιρὴ ἀσιτία, πού δὲ μπορεῖ νὰ φυσηθῆ δυνατὰ καὶ νὰ συσπειρώσῃ σὲ κυκλῶνες ὀργῆς τὰ δίκαιά του καὶ νὰ τοὺς στείλῃ νὰ σπάσουν τίς πόρτες τῶν κουφῶν μεγάρων τῆς Ἀθήνας.

Ἐδῶ εἶναι ἡ πόλη ἡ μικρὴ καὶ μεγάλη. Ἡ μεγαλόπρεπη καὶ γελοία.

Π. ΣΠΑΝΔΩΝΙΑΗΣ

ΤΟ ΦΤΕΡΟΚΑΡΑΒΟ

Στῆς φαντασίας τὸ φτεροκάραβο ταξιδευτάδες
στάθωρητα ὑπερκόσμια, στὰ βάθη τῶν ἀβύσσων,
χαρτένιους κόσμους χτίζουμε καὶ Θεοὺς καὶ Σατανάδες,
μὰ δὶμέ! στὰ χέρια μας κ' ἐκεῖ κροτοῦνε κρίκοι ἀλύσων!

Στὰ βάθη μας κ' ἡ ἄβυσσο καὶ τοῦρανοῦ τὰ πλάτια!
βόγγοι μέσα στὰ στήθη μας καὶ σπιραγμοὶ στὰ φρένα!
πότε καγγάζει ὁ Σατανᾶς μὲ σπιθοβόλα μάτια
καὶ πότε κλαίει ὁ Ἀρχάγγελος μὲ τὰ φτερά σπασμένα!

Σ' αἰώνιο χαροπάλεμα τὸ εἶναι μας σπαράζει!...
κι ἂν κάποτε ἀδιαφόρετα κ' ἥρωϊκὰ γελοῦμε
γελοῖοι παλιάτσοι παίζουμε μιὰ φάρσα, ἐνῶ σταλάζει
τὸ δάκρυ μέσα μας πικρὸ, καὶ λύτρωση ζητοῦμε.

Κ' ἔτσι μὲ τᾶνλο φτεροκάραβο ταξιδευτάδες
στάθωρητα ὑπερκόσμια, στὰ βάθη τῶν ἀβύσσων
χαρτένιους κόσμους χτίζουμε καὶ Θεοὺς καὶ Σατανάδες!
Μὰ δὶμέ! μαζί μας σέρνονται κ' οἱ κρίκοι τῶν ἀλύσων!

Γ. ΘΕΜΕΛΗΣ

Π Ρ Ο Σ Ε Υ Χ Η

Προσκύνησα τὰ σύμβολα καὶ τοὺς θεοὺς.
Προσκύνησα τὰ εἶδωλα καὶ τίς ἰδέες.
Τὸν ἄνθρωπο μυστήριο μὲς στοὺς νεκροὺς
προσκύνησα καὶ μὲς στὶς τέχνες τίς ὥραιες.

Ὅ,τι κανεὶς δὲν προσκυνοῦσ' ὡς τώρα
προσκύνησα : τὴν ἡδονή, τὸ φῶς καὶ τὸ σκοτάδι,
τὴν πλάνη, τὴν ὀδύνη καὶ τὴν ψεύτραν ὥρα
προσκύνησα· καὶ ὅμως δίχως χᾶδι

ἔμεινε πάλι ἡ ψυχὴ μου, καὶ ξαίρω
πὼς μόνη μένει μέσα στὴ μαυρίλα
τῆς νύχτας καὶ μιὰ ἀνατριχίλα

μὲ συγκλονίζει, μὲ ταράζει κ' ὑποφέρω !
«Μὰ πὲς μου μοῖρα (ἡ ζωὴ μὲ καταπίνει !)
ποιὸ μυστικὸ σου μέσα μου σβήνει;

Ι. ΓΕΝΝΗΜΑΤΑΣ

ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ

ΠΡΑΞΕΙΣ ΒΟΥΛΗΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΡΑΞΕΙΣ ΕΜΦΥΤΕΣ

Μὲ στήριγμα τὰ πορίσματα τῆς προηγούμενης μελέτης μου¹⁾ προχωρῶ νὰ πῶ τί ἐννοεῖται μὲ τοὺς ὄρους «πράξεις βουλητικῆς—πράξεις ἐμφυτες».

Ἡ βούληση εἶναι λειτουργία, πού ἰδιάζει σὲ κάθε ζωντανὸ ὄργανισμό ; Μπορεῖ νὰ τοποθετηθῆ σὲ ὅποιο μέρος τῆς διάνοιάς μας ; Μὲ ἄλλες λέξεις εἶναι δυνατό—ἀφοῦ ἀφαιρέσουμε ὅλες τίς ἄλλες ἐκδηλώσεις τῆς ψυχῆς ἐνὸς ὁποιοῦ ἀτόμου—νὰ μιλήσουμε γιὰ λειτουργία τῆς «βουλήσεως» τοῦ ἀτόμου αὐτοῦ;

1) „*Ἡ σκέψη διευθύνει τὰς πράξεις μας*“, Περιοδ. „*Ἱατρική*“, Ἀθήνα, (Μάρτιος—Ἀπρίλιος 1927. — „*Περὶ κριτικῆς τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων καὶ περὶ ἀρνητικῆς ψυχολογίας*“, περιοδ. „*Ἱατρικά χρονικά*“, Ἀθήνα. Ἰανουάριος 1929).

Τὸ οἰκοδόμημα τῆς ἐξελικτικῆς ψυχολογίας, πού θὰ ἐπιθυμοῦσα νὰ χτίσω μὲ τὴ σειρὰ αὐτῆ τῶν ἄρθρων, μὲ φέρνει ν' ἀπαντήσω ἀρνητικὰ σ' ὅλες τὶς διαφορὲς αὐτὲς ἐρωτήσεις. Πραγματικά, εἶναι κοινὰ παραδεγμένο, πὼς ἐκεῖνο πού δηλώνεται μὲ τὸνομα «βουλευτικὲς πράξεις» προχωρώντας ὀλοένα ἐλαττώνεται ἀπὸ καταστάσεις ψυχικὲς κανονικὰ συνταγμένες —στὰ ὄντα πού ὁ ψυχικός του βίος εἶναι στοιχειώδης καὶ πού οἱ βουλευτικὲς πράξεις τους μεταβάλλονται— σὲ ἀπλὲς πράξεις ἔμφυτες, ἢ ἀπλούστερα, ἀντανεκλαστικῆς.

Ἔχω ἐκθέσει πὼς τὸ ὑποκείμενο ἐνεργεῖ ὅταν ἡ σκέψη του ἀπόκτησε τὸ βαθμὸ τῆς σαφήνειας καὶ τῆς ἀναγκαίας ἀκριβείας. Σ' ἐνάντια περίπτωσι ὑπάρχει ἀμφιβολία, ἐπομένως ἀπραξία. Γιὰ νὰ γίνῃ ἡ σκέψη ἐνεργητικὴ, εἶναι ἀνάγκη νὰ συλληφθῇ, νὰ ἀφομοιωθῇ, ἀπὸ τὸ ἄτομο· καὶ μιὰ σκέψη δὲν μπορεῖ ν' ἀφομοιωθῇ, ἂν δὲν εἶναι λογικὴ συνέπεια ἄλλων, οἱ ὁποῖες πρῶτα συλλήφθησαν καὶ ἀφομοιώθησαν.

Ἀξίζει νὰ παρατηρήσουμε, πὼς ἡ σκέψη πού ἦταν συνέπεια, μόλις ἡ πράξι ἐξωτερικευθῇ, γίνεται καὶ αὐτὴ μιὰ σκέψη προηγούμενη καὶ συνεπόμενα θὰ χρησιμεύσῃ στὸ νὰ ἐπιτρέψῃ στὸ ὑποκείμενο τὴν ἀφομοίωσι ἄλλων σκέψεων πού θὰ ἴναι γι' αὐτὸ «νέες» κ.ο.κ. Αὐτὸ τὸ ἀναγνωρίζει ὁ **Gustave Le Bon** λέγοντας: «ἡ ἀνατροφή εἶναι τέχνη, πού συντελεῖ στὴ μετάβασιν τοῦ συνειδητοῦ στὸ ἀσυνείδητο». Παραδεχόμεστε λοιπὸν μαζί του, πὼς οἱ σαφεῖς ἰδέες, πού εἰσδύουν γιὰ πρώτη φορὰ στὴν διάνοιά μας εἶναι πρῶτα πρῶτα συνειδητές. Πρὶν νὰ κατακτήσῃ τὸ ἔδαφος τοῦ «ψυχολογικοῦ μας ἐγὼ» ἔκαναν ἀναγκαία τὴν προσπάθειαν σκέψεως ἀπὸ μέρος τοῦ ὑποκειμένου, προσπάθειαν πού συνηθισμένα τὴν ὀρίζουν μὲ τὸνομα «συλλογισμός». Γιὰ νὰ ἀποκτήσῃ δικαίωμα πολιτογραφίσεως στὴ διάνοιά μας ἡ νέα ἰδέα ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιήσῃ τοὺς τίτλους τῆς συγγένειας, οἱ ὁποῖοι τὴν ἔνωσαν μὲ τὶς προηγούμενες ἰδέες, πού πρῶτα εἶχαν πὰ ἐμφυτευθῇ ἐκεῖ. Σ' ἐνάντια περίπνοσι αὐτὴ διώχεται ἀλύπητα ἀπ' τοὺς προηγούμενους κατόχους. Αὐτὸ τὸ πρᾶμα τὸ ἐκφράζει ἔτσι δὲ ἐκεῖνος, πού ἡ διάνοιά του ἔγινε ἕνα θέατρο γιὰ παρόμοια πάλη: «τὸ πνεῦμα μου

ἀρνεῖται νὰ κατανοήσῃ τοῦτο» ἢ καλύτερα «δὲν καταλαβαίνω τίποτα ἀπ' αὐτὰ» κ.λ.π.

Εἴμαστε ὑποχρεωμένοι λοιπὸν νὰ παραδεχτοῦμε στὴν ψυχολογία τὸ ἀξίωμα, πού εἶναι ἡ βάση τῆς ἐξελικτικῆς θεωρίας: «ἡ φύσι δὲν κάνει ἄλλατα». Καὶ εἶναι εὐτύχημα, ὅτι ἔτσι συμβαίνει, γιὰτὶ ἀλλοιώτικα θὰ ὑπῆρχε ἀναρχία τόσο στὴ φυσιολογικὴ κατάσταση, ὅσο καὶ στὴν ψυχικὴ ζωὴ τοῦ ζωντανοῦ ἀτόμου.

Τί εἶναι λοιπὸν ἐπιτέλους ἡ βουλευτικὴ πράξι; Οἱ ψυχολόγοι θ' ἀπαντήσουν βέβαια πὼς εἶναι «πράξι πού ἐκτελεῖται κατόπι ἀπὸ μιὰ βούλησι». Ἡ ἐξήγησι εἶναι εὐκόλη ὅσο καὶ σφαλερὴ, γιὰτὶ εἶδαμε πὼς ἡ βουλευτικὴ πράξι δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι αὐθαίρετη. Τὸ γεγονὸς εἶναι γνωστότατο, ὥστε νομίζω περιττὸ νὰ ἐπιμείνω. Εἶναι μάλιστα στὴ βάση τῆς σημερινῆς ψυχοθεραπείας. Εἶναι πραγματικὰ δυνατὸ νὰ γνωρίζουμε ἀπὸ πρῶτα μὲ ποιὸν τρόπο θὰ ἐνεργήσῃ ἕνα ὑποκείμενο σὲ ὀρισμένες περιστάσεις τόσο ἀκριβῶς, ὅσο μπορεῖ π.χ. ἕνας ἀστρονόμος νὰ ἀναγγεῖλῃ μαθηματικὰ τὴν ἡμέραν πού θὰ συμβῇ ἔκλειψι καθὼς καὶ τὴ διάρκειά της. Ἄρκει γι' αὐτὸ νὰ πάρῃ κανεὶς τὴ θέσιν τοῦ ἐξεταζόμενου ἀτόμου καὶ νὰ γνωρίξῃ τὸ συνειρημὸ τῶν ἰδεῶν του. Θεωρητικὰ ἕνα ἄτομο, πού δὲν ἔχει ἰδέες, δὲν ἐνεργεῖ καθόλου. Μὰ ἐπειδὴ στὴν πράξι ἕνα τέτοιο ἄτομο δὲν μπορεῖ νὰ βρεθῇ, ἡ βουλευτικὴ πράξι βρίσκεται ἀκόμα καὶ στὴν κατώτερη βαθμίδα τῆς ἀνθρώπινης ψυχικῆς σκάλας, ἀκόμα καὶ στὸ βλάκα. Πραγματικὰ αὐτὸς μὴ ἔχοντας ἄλλο ἐλατήριο ἐνεργεῖ τοῦλάχιστο ἀπὸ τὴν ὄψιν τοῦ ἐνστικτοῦ τῆς αὐτοσυντηρήσεως.

Ἀπὸ τὰ προηγούμενα λοιπὸν φαίνεται, πὼς δὲν ὑπάρχει καμμιά οὐσιώδης διαφορὰ ἀνάμεσα στὴ βουλευτικὴ καὶ τὴν ἐμφυτη πράξι. Ἡ διαφορὰ, φαινομενικὴ μονάχα, κρατεῖται μονάχα στὸν ἀριθμὸ τῶν ἰδεῶν, πού ἀφομοιώθησαν πρῶτα. Ἐνα ζωντανὸ ἄτομο, ἂν στερηθῇ ἀπὸ τὶς πρῶταρχικὲς ἢ τὶς προηγούμενα ἀφωμοιωμένες ἰδέες, δὲν ἐνεργεῖ καθόλου. Ἐνα ζῶο ἢ ἕνας βλάκας ἐνεργοῦν μὲ τρόπο ἀπλό, γιὰτὶ οἱ ἰδέες πού ἀφομοίωσαν πρῶτα εἶναι λίγες. Ἐνα ὄν ψυχολογικὰ ἄρτιο, πού οἱ προηγούμενα ἀφωμοιωμένες ἰδέες του εἶναι πολλὲς ἐνεργ-

γεῖ με τρόπο βουλευτικό. Μά, ὅπως βγαίνει ἀπ τὰ προηγούμενα, ἡ διαφορὰ δὲν εἶναι στήν ποιότητα, εἶναι ἀποκλειστικά στήν ποσότητα Ἡ βουλευτικὴ λοιπὸν καὶ ἡ ἔμφυτη πράξις **ἔχουν τὴν ἴδια φύση.**

Ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὴ βουλευτικὴ καὶ τὴν ἔμφυτη πράξις εἶναι ποσοτικὴ καὶ ὄχι ποιοτικὴ. Ἐντούτοις τὸ ἐξῆς εἶναι ἄξιο παρατηρήσεως. Ἡ δύναμη τῆς ἀπορροφήσεως ἢ τῆς ἀφομοιώσεως στὸν ἄνθρωπο εἶναι πολὺ ἀνώτερη παρὰ σὲ κάθε ἄλλον ζωντανὸ ὄργανισμό. Καὶ αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ πολὺ γνωστὸ φαινόμενο τῆς κληρονομικότητος, ἢ μὲ ἄλλες λέξεις, ἀπὸ περιστάσεις καθαρὰ ἐξωτερικὰς καὶ φυσιολογικὰς. Τέτοιες εἶναι π. χ. ἡ μεγάλῃ ἀνάπτυξις τῶν πτυχῶν καὶ τοῦ ὄγκου τοῦ ἔγκεφάλου καὶ τὰ θανμάσια μέσα γιὰ τὴ μεταβίβαση τῆς σκέψης, πού καὶ εἶναι: ἡ ἔναρθρη καὶ ἡ γραπτὴ γλώσσα. Μ' αὐτὸ τὸ μέσο ὁ ἄνθρωπος ἀποκτᾶ σ' ἓνα διάστημα 15-20 χρόνων καὶ σὲ γενικὰς γραμμὰς ὅλη τὴ σειρά τῶν γνώσεων πού ἡ ἀνθρωπότητα ἀπόκτησε σὲ διάστημα πολλῶν αἰώνων.

Ἀπὸ τὴν ἀποψη λοιπὸν τῆς ἐξελικτικῆς ψυχολογίας ἡ «βούλησις» δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ τὸ ἔνστικτο πού ἐξελίχθηκε ἀκολουθώντας τοὺς ἴδιους νόμους τῆς καταγωγῆς, τῆς προσαρμογῆς κτλ. οἱ ὅποιοι κυβερνοῦν τὰ τρία βασίλεια τῆς φύσεως· διότι αὐτὴ εἶναι μία τόσον ἀπὸ ἀποψη φυσικὴ ὅσο καὶ ψυχικὴ καὶ δὲν προβαίνει μὲ ἄλλα.

Σημείωσις — Θὰ φανῆ ἀναμφίβολα παράδοξο νὰ ποῦμε, ὅτι «βούλησις» δὲν ὑπάρχει, ὅτι οἱ διαφορὰς βουλήσεις δὲν ἀποτελοῦν εἰδικὸ ψυχικὸ κτῆμα· ἐν τούτοις αὐτὴ εἶναι ἡ ἀλήθεια. Γελειέται κανεὶς χωρὶς ἄλλο ἐδῶ εὐκόλα ἀπὸ τὸ φαινόμενο. Ἐχουν μεταβίβει σὲ οὐσία, σὲ ἰκανότητα μιὰν ἀπλὴ ἀφαίρεση, μιὰ σχέση μεταξὺ τῶν φαινομένων διαφόρων φύσεως. Πραγματικὰ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ πῇ, ὅτι ὑπάρχουν βουλήσεις ὅπως ὑπάρχουν αἰσθήματα, εἰκόνες, ἐντυπώσεις. Ἡ βούλησις δὲν εἶναι οὔτε ἀπλὸ οὔτε σύνθετο φαινόμενο, σχηματισμένο ἀπὸ στοιχεῖα, ἀλλὰ διαφορετικὸ ἀπὸ τὰ στοιχεῖα αὐτά. Ἡ βούλησις δὲν ὑπάρχει. Ἄς προσπαθήσῃ κανεὶς νὰ ἀναπαράσῃ μιὰ βούλησις, ὅπως ἀναπαράστῃ μιὰν εἰκόνα ἢ μιὰν

ἐπιθυμία, δὲ θὰ τὸ κατορθώσῃ. Ἄς προσπαθήσῃ νὰ παρατηρήσῃ μιὰν βούλησις, ἀκόμα περισσότερο δὲ θὰ τὸ κατορθώσῃ. Δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ παραστήσῃ μὲ τὴ μνήμη στὴ φαντασίᾳ ἢ νὰ βεβαιώσῃ μὲ τὴ συνείδηση τοῦ ἄλλα παρὰ εἰκόνες, ἐπιθυμίες, ἐντυπώσεις κτλ. μὲ λίγα λόγια ὅλες τὶς καταστάσεις τῆς συνειδήσεως, τὶς ὁποῖες ἔχουμε ὡς τώρα ὑποδείξει. Πῶς θὰ μπορούσαμε λοιπὸν νὰ παραδεχθῶμε τὴν πραγματικότητα ἑνὸς ψυχικοῦ γεγονότος, τὸ ὅποιο οὔτε ἡ μνήμη, οὔτε ἡ ἄμεση παρατήρηση, οὔτε ἡ ἴδια ἡ φαντασία δὲν μποροῦν νὰ μᾶς δείξουν; Ἡ πίστις σὲ ἀνεξάρτητη, πραγματικὴ ὑπαρξὴ τῆς βουλήσεως εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς πολυάριθμες πλάνες, τὶς ὁποῖες ἐγέννησεν ἡ μὴ ἀκριβὴς ἐρμηνεία τῶν δεδομένων τῆς συνειδήσεως. Ἐὰν ἐξετάσουμε τὰ ψυχικὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα προηγούνται ἀπὸ τὴ λεγόμενη βουλευτικὴ πράξις, δὲ βρίσκουμε παρὰ τὰ ὅσα δηλώσαμε ὡς τώρα στοιχεῖα διαφόρων φαινομένων (εἰκόνες, ἰδέες κτλ.), τὰ ὁποῖα στὴ σκέψις διαδέχοντα τὸ ἓνα τὸ ἄλλο, ἐξαφανίζονται, ξαναγυρίζουν γιὰ κάποιον καιρὸ, τὰ ὁποῖα στὴ γρήγορη ἀπόφασις ἐπιβάλλονται ξαφνικὰ σ' ἐμᾶς, ἐπιμένουν καὶ καθορίζουν τὴν πράξις.

Ὅτι λογῆς καὶ ἂν εἶναι ἡ πράξις, ἡ ὁποία πρόκειται νὰ ἐκτελεσθῇ ὅταν ὑπάρχῃ συνείδησις καὶ σκέψις, εἴτε σκέψις μόνον διανοητικὴ εἴτε καὶ αἰσθημάτων ἀνακατωμένα στὴν πάλη, τὸ γεγονός κατὰ βάθος εἶναι τὸ ἴδιο· εἶναι ἡ ὑπεροχὴ μιᾶς εἰκόνας συνοδευόμενῃ μὲ μιὰ τάση γιὰ πράξις, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν ἀπόφασις. Ἡ ἐσωτερικὴ εἰκόνα τείνει στὴν πραγματοποίηση.

Ἡ βούλησις λοιπὸν εἶναι ἡ ὑπερέχουσα παράστασις (σχεδὸν ἀποκλειστικὴ) μιᾶς πράξεως, παράστασις πού συνοδεύεται ἀπὸ ἰσχυρὴ τάση γιὰ ἐκπλήρωσις τῆς πράξεως αὐτῆς (Paulhan, *Physiologie de l'esprit*).—(H. Spencer, *Princ. of psychology*—Renouvier — *Traité de psychologie rationnelle*).

U. de Medonça

ΑΤΣΙΓΓΑΝΟΙ

Στὸ δρόμο ἔκαναν σειρά μεγάλη
καθὼς περνούσαν πεζοὶ μὲ κόπο.
Ποιὸς τάχα θὰ μπορέσει νὰ τοὺς βάλῃ
μὲ νόμο στὴ ζωὴ τους σ' ἕναν τόπο ;

Ἄτσιγγανοὶ λιμάντεροὶ περνοῦσαν
σὲ μιὰ σακατεμένη συνοδείᾳ
μὲ διψασμένα χεῖλη τραγουδοῦσαν
σὲ βρώμικη κι ἀμέριμνη σειρά.

Τὸ δειλὶ ποῦ ἔθαν, μοιάζαν Ἄδὸν Κιχῶτοι
μὲ τὶς σκιές τους τόσο πελιδνές
γεμάτες τὶς μορφές μὲ ἰλαρότη
καὶ τὶς ψυχές τους τόσο ἀλγεινές.

Μπροστὰ μ' ἕνα κομμάτι γιὰ παντιέρα
ἀπὸ τὸ σχισμένο φόρεμα ἢ παιδοῦλα
περήφανη περνοῦσε, στὴν ἑσπέρα
ποῦ τῆς κεντοῦσαν ἄγρια τὴν καρδοῦλα

Πόθο ἀπὸ γέλοια κι ἀπὸ δάκρυα
νόμιζες πὼς εἶχαν στὴ καρδιά τους
καθὼς στῆς γῆς τὰ πόμερα καὶ μάκρηα
γυρνώντας ἐσφουροῦσαν τὰ δεινά τους.

Ἄθήνα.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΦΑΙΑΣΙΟΣ

Η ΖΩΗ ΣΚΟΤΑΔΙ

Μέσα σὸ διάβα τῆς ζωῆς τὸ ἀγκαθοσπαρμένο
ἄδικα τὴ χαρὰ νὰ ῥθῆ σὲ μένανε προσμένο
Σκοτάδι τρισαθὸ μὲ ζώνει ὅπου κι ἂν πάω
καὶ δίχως φῶς χιρᾶς ποτέ, τὸ δρόμο μου τραβάω.

Κανένα ἀστέρι δὲν φωτίζει τὴν ἄχαρη ζωὴ μου
καμμιὰ ἀχτίνα εὐτυχίας δὲν λαμπρὴ στήν ψυχὴ μου
Κι ἂν νοιώσω ξάφνω μιὰ χαρὰ, μικρὴ πυγολαμπίδα
εἶναι, διαβάτρα, ψευτικὴ, ἀπατηλὴ ἐλπίδα.

Ἄθήνα.

ΟΛΓΑ ΣΟΛΩΜΟΥ

ΑΝΟΙΞΙΑΤΙΚΟ ΠΛΑΝΕΜΑ

Ἐνα Κυριακάτικο πρωινὸ ὁ πάτερ Ἰγνάτιος καβαλλίκεψε
τὸ ζωηρὸ ἄλλογό του, σταυροκοπήθηκε, βγῆκεν ἀπὸ τὶς πλατειές
πόρτες τοῦ μοναστηριοῦ καὶ τράβηξε κάτου πρὸς τὸν κάμπο γιὰ
νὰ ἐπισκεφτῆ τὰ λιβάδια καὶ τὰ χωράφια.

Πίσω ἀπὸ τὰ μαβιά βουνὰ τῆς ἀνατολῆς, μέσ' ἀπὸ μιὰ θά-
λασσα λάμψης καὶ μεγαλοπρέπειας, πρόβαλε τὸ παρθενικὸ πρό-
σωπο τοῦ γλυκοῦ Ἀπριλιάτικου ἡλίου καὶ ὁ ξύπνιος πράσινος
κάμπος πλατειὰ κ' εὐθύμα λουζόταν στὶς ἀχτίδες του καὶ γιόρ-
ταζε. Παντοῦ μύριζε ἀνοιξη, πρυσινάδα, σταχυωμένη βρίζα κι
ἀνθισμένα ὀπωροφόρα δέντρα. Κάπου ἀποκρινόταν τὸ τρυγόνι,
στὶς κορομηλιές κελαιδοῦσεν ὁ μικροσκοπικὸς φλῶρος. Στὰ συ-
νορέματα τῶν χωραφιῶν ἀποκρινόταν φοβιτσιάρικο κοτσούφι, στὶς
ἀγκυθιές ἐρωτιάρικα πάλευαν ἄταχτα σπουργιτάκια, σηκωνόν-
τουσαν ψηλὰ στὰ σύγνεφα καὶ μὲ θόρυβο χανόντουσαν πάνου ἀπὸ
τὰ πράσινα χωράφια. Ἡ καρδιὰ τῆς ἀνοιξῆς χτυποῦσε δυνατὰ,
βιαστικὰ κ' ἡ καινούργια ζωὴ στὴ γῆς βιάζονταν νὰ χαρῆ τὴν
καινούργια μέρα. Ἀπὸ τὰ γύρω χωριά ἔφτανεν ὁ θρησκευτι-
κὸς ἀχὸς καμπάνας, ποῦ γλυκοτρεμούλιαζε στὴ δροσερῇ πρωινῇ
ἀτμοσφαῖρα.

Ἄλλα αὐτὰ εὐχαριστοῦσαν τὸν πάτερ Ἰγνάτιο. Καθόταν πο-
ζᾶτος στ' ἄλλογό του καὶ κεῖνο ἔτρεχε ἕνα ἤρεμο ρεβάνι, φταρ-
νίζονταν μὲ τὰ ρουθούνια του εὐχαριστημένα καὶ περήφανα
κουνοῦσε τὴ χεῖρα του. Ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ ὁ καβαλλάρης του
χάιδευε τὴν πλούσια χεῖρα του καὶ φιλικὰ τοῦ μιλοῦσε.

— Ντορῆ, Ντορῆ, ἄχ ! ἐσὺ Ντορῆ ! Εἶσαι εὐχαριστημένος
παιδί μου ;

Ὁ Ντορῆς ἔνοιωθε, φισοῦσε πιὸ δυνατὰ μὲ τὰ ρουθού-
νια κ' ἔτριβε τὴν ἀστραφτερὴ χεῖρα του στὸ χέρι τοῦ ἀφεντι-
κοῦ του.

Ὁ πάτερ Ἰγνάτιος εἶχε καιρὸ νὰ βγῆ ἀπὸ τὸ μοναστήρι καὶ
τώρα ὁ ὄργασμος τῆς ἀνοιξῆς τὸν τραβοῦσε, τὸν μάγευε, τὸν
μεθοῦσε ὁ πνιγμένος στὴν πρυσινάδα κάμπος. Χαιρόταν σὰ μι-

κρὸ παιδί πὸν ξαίρει νὰ μιλήη μέσα του, σιγομιλοῦσε μαζί μὲ τὴν ἀνοιξη, μὲ τὸ σμῆνος τῶν μελισσιῶν πὸν βομβοῦσαν, μὲ τὶς πολύχρωμες πεταλουνίδιτες, πὸν ἀνάλαφρα πετοῦσαν πάνου ἀπ τὴν πρασινάδα. Χαίρουταν μ' ὅλη τὴν πλούσια χαρὰ τῆς καλογερίστικης καρδιάς του, πὸν περιμένει σοδείες, λέει προσευχές, ἀγαπάει τὸ καλὸ κρασι καὶ πὸν στὸ τέλος νοιώθει τὸν ἑαυτὸ της ἐλεύτερο ἔξω ἀπ τοὺς τοίχους τοῦ μοναστηριοῦ κι ἀδιάκοπα κοίταζε γύρω του, σὰν κανένας σπουργίτης πού 'χει φύγει ἀπ τὸ κλουβί, κοίταζε σ' ὅλες τὶς μεριές, σ' ὅλα τὰ μιάκρι τῆς πράσινης ἐκείνης εἰκόνας, τὰ μακρυνὰ βουνά, τὰ τόσα καθάρια κ' ἔτσι ἀνάλαφρα διαγραμμένα στὰ βάρη τοῦ αἵθριου ἀνοιξιάτικου οὐρανοῦ, κοίταζε, ἀνάσαινε, ὄνειροπολοῦσε, σιγοτραγουδάγε εὐθυμια τραγουδάκια λὲς καὶ ξανάνοιωνε, λὲς καὶ ξαναγίνονταν παιδί, γιατί αὐτὸς κ' ἔτσι δὲν ἦτανε γέρος.

—Ντορῆ, ἔ! Ντορῆ, εἶσαι εὐχαριστημένος· καὶ χτυποῦσε τὸ σβέρο τοῦ ἀλόγου του.

Ἐκεῖνος ὄρθωνε τὸ λαιμὸ ταν καὶ δυνάμωνε τὸ ρεβάνι του κι ὁ πάτερ Ἰγνάτιος χοροπηδοῦσεν ἑλαφρὰ πάνου στὴ σέλλα καὶ φώναξε:

—Χόπ, χόπ, αἶντε χόπ!

Μιά στιγμή τᾶλλογο κουράστηκε καὶ τράβηξε σιγά. Ὁ πάτερ Ἰγνάτιος δὲν τὸ κέντησε, γιατί ὁ ἥλιος εἶχε ψηλώσει καὶ πάνου στὸν κάμπο εἶχεν ἀπλωθῆ ἡ ζέστη. Ἐβγαλε τὸ ράσο καὶ τόβυλε ἀπὸ κάτω πάνου στὴ σέλλα, ὕστερα ἔβγαλεν ἀπ τὸ δισάκι τὸ παγοῦρι μὲ ρακὶ καὶ ἤπια. Τότε τοῦ κατέβηκε νὰ τραγουδήσει λιγάκι καὶ σιγανὰ τὸ πῆρε σὲ μισοεκκλησιαστικὸ ἦχο κάποιο εὐθυμια μοτίβο ἐνοῦ χωριάτικου τραγουδιοῦ:

Ὅλο τὸ χωριὸ φώναξε
ἀπ τὴν ἄσπρη Νόνα χήρα
τὴ χήρα, τὴ ζωντοχήρα.
ἔ! ρέ! σὺ ἔρρο κουτοχῶρι...

Ἐκεῖνος Ἰγνάτιος περνοῦσε ὅλο ἀνάμεσα ἀπὸ πλούσια σταχυωμένα χωράφια, ἔτοιμα αὔριο νὰ μεστώσουν. Ἡ φωνὴ του ἦταν χοντρή, μ' αὐτὸς τραγουδοῦσε ἡσυχά, γλυκά, πὸν πολὺ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του κ' ἔμοιαζε μεγάλο μαῦρα βόμβυκα, πού 'χει πετάξει ὕστερ' ἀπ τὴ βροχὴ κάτω ἀπ τὰ φύλλα τῶν δέντρων.

Ὁ κάμπος ἦταν ἔρημος. Στὸν δρόμους πὸν σταυρώνονταν σ' αὐτὸν δὲν κουνιόταν οὔτε ψυχὴ. Ἡ μοναξιά εὐχαριστοῦσε τὸν πάτερ Ἰγνάτιο, γιατί μποροῦσε λεύτερα νὰ νοσταλγῆ καὶ νὰ τραγουδήη ὅλα ἐκεῖνα πὸν ποθεῖ.

Εἶχε ξαλαφρώσει εἶχε τσοῦξει πιότερο ἀπ τὸ παγοῦρι του πού 'ταν στὸ δισάκι, εἶχε ἔρθει σὲ κέφι. Κι ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἔχη κέφι τότε κεινοῦ ἢ ὅλος ὁ κόσμος τοῦ χρειάζεται ἢ δὲν τοῦ χρειάζεται τίποτε. Ὁ πάτερ Ἰγνάτιος τραγουδοῦσε, μιλοῦσε κάτι στὸν ἑαυτὸ του, στὸ Ντορῆ, στὰ χωράφια, ἔστελνε εὐχαριστίες στὸ Θεὸ μ' ἓνα πουλάκι, πὸν χάνονταν στὸν οὐρανό, συχνὰ πυκνὰ ρουφοῦσε ἀπ τὸ παγοῦρι καὶ μέσα του χαμογελοῦσε σὲ μιὰν ὁμορφὴ ὄνειροπόληση, πὸν τὴν πῆρε ὕστερα σὰν τραγοῦδι:

Νὰ ἦτανε . . . ἄχ!
ν' ἀντάμωνα . . . ἄχ!

Ὁ πάτερ Ἰγνάτιος σταμάτησε πολὺ ὥρα πάνου στὸ τραγοῦδι αὐτό, ὁμοιόμορφα κι ὅλο στὸν ἴδιο τόνο.

Νὰ ἦτανε . . . ἄχ!
ν' ἀντάμωνα . . . ἄχ!

Μὰ σὰ σήκωσε ξανὰ τὸ παγοῦρι ἡ σκέψη του λευτερώθηκε ἀπ τὸ ἀγκάθι αὐτό. Κέντησε τᾶλλογο μὲ τὰ σπιρούνια καὶ μουρμούρισε πὸν ψηλὰ στὸν ἴδιο τόνο:

Μιὰ γυναικοῦλα . . .
Μιὰ γυναικοῦλα . . .
Νὰ ἦτανε ἄχ!

Κι ἀναστενάζοντας φώναξε ἐνθουσιασμένος στ' ἀλόγο του: Ἐ! Ντορῆ! Ντορῆ, ἀγάπησες καμμιά φορὰ;. . . Ντορῆ, Ντορῆ . . .

Ὁ Ντορῆς φύσηξε μὲ τὰ ρουθούνια του σὰ νὰ μὴ κατάλαβε κι ἄρχισε νὰ τρέχη ρεβάνι. Ὁ πάτερ Ἰγνάτιος ἄρχισε νὰ χοροπηδάει πάνου στὴ σέλλα καὶ φώναξε:

—Χόπ, χόπ, αἶντε χόπ—καὶ πάλι τραγοῦδησε:
—Νὰ ἦτανε . . . ἄχ! μιὰ γυναικοῦλα . . .
Ν' ἀντάμωνα . . . ἄχ! . . .

Ὁ ἥλιος ἔκαιγε στὴν ἀτμόσφαιρα, ἔνοιωθε κανεὶς ἓνα ἐλαφρὸ κάμα, τὰ τσιτζικια τραγουδοῦσαν δυνατὰ γύρω. Τὰ χωράφια ἀνάλαφρα κυμάτιζαν.

Ξάφνου γιά μιὰ στιγμή ὁ πάτερ Ἰγνάτιος σταμάτησε τὸ ἄλλογό του, ἀνασηκώθηκε στὰ ζεγγιά του κι ἄρχισε προσεχτικὰ νὰ καρφώνη τὴ ματιά του σ' ἓνα μακρυνὸ σημάδι πέρα στὸ χωράφι. Πάνου στὸ ξερὸ μελαψὸ πρόσωπό του, ποῦ τώρα εἶχε κοκκινίσει, πέρασεν ὁ ἥσκιος μιᾶς ἀναπάντεχης εὐτυχίας. Ἐπιασε τὰ κατσαρά του γένεια, ἀνασηκώθηκε πιδὸ πολὺ πάνου στὴ σέλλι καὶ πιδὸ προσεχτικὰ στύλωσε τὴ ματιά του. Μακρυνὰ κάπου, κοντὰ σ' ἓνα σύννεφο χωραφιοῦ, ἀνάμεσα στὰ πράσινα χωράφια ἄσπριζε κάτι σὰ χῆνα καὶ σάλευε.

—Γυναῖκα εἶναι! . . . σκέφθηκε μέσα του ὁ πάτερ Ἰγνάτιος. Αὐτὸ ἐκεῖ εἶναι τὸ τσεμπέρι της. Θάναι σίγουρα καθισμένη Κέντησε τᾶλλογό του, στάθηκε καὶ ξανακοίταξε.

—Νά'ναι γυναῖκα; Γυναῖκα εἶναι . . . Νά'ναι μονάχη; . . . Μονάχη εἶναι. Αἴ! ὁ διάβολος νὰ τὴν πάρη! Ποιὰ νά'ναι;

Ἄπ' ὁ πάτερ Ἰγνάτιος ξανακέντησε τᾶλλογό του καὶ χωρὶς νὰ κατεβίαση τὰ μάτια του ἀπ' τᾶσπρο κεῖνο τσεμπέρι, ποῦ καὶ σάλευε στὰ πράσινα κύματα τῆς σταρένιας θάλασσας κι ὄλο στὸ ἴδιο μέρος ἔμνησκε.

Ἄπ' ὁ φτωχὸς καλόγερος ἄρχισε πάλι νὰ μουρμουρίζει :

—Νά'ναι γυναῖκα ; . . . Γυναῖκα εἶναι . . . Νά'ναι μονάχη; Μονάχη εἶναι . . . Αἴ! στὸ διάβολο, ποιὰ νά'ναι;

Χτύπησε πάλι τᾶλλογό του πιδὸ βιαστικά, χωρὶς νὰ κατεβίαση τὰ μάτια του ἀπ' τᾶσπρο τσεμπέρι ποῦ ἤσυχχα κυμάτιζε στὸ χωράφι. Κοίταξε . . . κοίταξε . . . ὅσπου θόλωσαν τὰ μάτια του. Ἐτριψε τὰ μάτια μὲ τὸ ρασομάνικο καὶ ξανακοίταξε.

—Νά'ναι γυναῖκα; Γυναῖκα εἶναι. Νὰ εἶναι μονάχη; . . . Μονάχη εἶναι . . . Ἄχ! στὸ διάβολο νὰ πάη. ποιὰ νά'ναι;

Γύρω του σ' ὄλη τὴν ἔκταση τοῦ κάμπου δὲ σάλευε ψυχὴ αὐτὸ ἔκανε τὸν πάτερ Ἰγνάτιο ν' ἀπορεῖ.

—Γυναῖκα . . . καὶ μονάχη καταμεσῆς στὸν κάμπο! . . . Για φρύγανα νά'χη βγῆ τόσο μακρυνὰ; Ἄχι . . . Ἐχει ἀποκοιμηθῆ στὰ χωράφια σὰν ἄγια! . . . Ποιὸς ξαίρει. Ἴσως νὰ μὴ εἶναι τόσο πιαστικὴ ἢ δουλειὰ της.

Ἄπ' ὁ πάτερ Ἰγνάτιος χαμογέλασε

—Ποιὸς ξαίρει, μπορεῖ καὶ νὰ μισοκοιμᾶται, συλλογίσθη-

κε. Τὶς ξαίρω ἐγὼ τὶς γυναῖκες! θὰ μ' εἶδε σίγουρα καὶ εἶπε : «Στάσου νὰ κρυφτῶ νὰ τὸν ξεγελάσω». Μὴν κρῦβεσαι, μὴν πονηρεῦσαι ἐγὼ καὶ χωρὶς αὐτὸ θά'ρθω, φώναξε ὁ πάτερ Ἰγνάτιος.

—Γυναῖκες εἶστε καὶ γυναῖκες θὰ μέινετε . . . Πονηρεῦστε, πονηρεῦστε καὶ πάλι πιάνεστε στὰ δίχτυα.

Ἄπ' τὸ μυαλό του πέρασαν ὅλες οἱ γνωστὲς γυναῖκες τοῦ χωριοῦ, ποῦ φαινόταν μακρυνὰ στὸν κάμπο καὶ βιαστανιζόνταν νὰ μαντέψη ποιὰ ἦταν ἐκείνη.

—Στάσου Ντορη! Στάσου νὰ σκεφτῆ ὁ παπούλης σου!

Τᾶλλογο σταμάτησε καὶ πάλι ὁ καλόγερος κάρφωσε τὴ ματιά του στᾶσπρο του σημάδι. Τοῦ φάνηκε πὼς τὸ ἄσπρο κεῖνο τσεμπέρι κάποια στιγμή ἄρχισε νὰ τοῦ γνέφη καὶ νὰ τοῦ φωνάζη

—Στάσου, στάσου μὴ βιάζεσαι, θά'ρθω—εἶπεν ὁ καλόγερος καὶ πολλὴ ὥρα κοίταξε.

—Νὰ τὴν πάρη ὁ διάβολος, ποιὰ νά'ναι κείνη καὶ κοροῖδεύει ἔτσι μαζί μου; χαμογέλασε, κέντησε τᾶλλογο καὶ τράβηξε θαρρετὰ πρὸς τὰ πέρα.

—Μπρός, Ντορη!

Ἄπ' ὁ Ντορηῆς ὄρμησε. Ἄπ' ὁ πάτερ Ἰγνάτιος χοροπήδησε πάνω του καὶ στὴ ματιά του σάλευσε ἡ γυναῖκα, ποῦ μιὰ πρόβελνε, μιὰ κρυβόταν στὰ πράσινα κύματα τῆς βρίζας.

Σὰν ἔφτασε κοντὰ στὸ ψηλὸ σύνορο, πίσω ποῦ σὲ κάμποσα βήματα ἦταν ἡ γυναῖκα, τὸ τσεμπέρι χίθθηκε ἀπ' τὰ μάτια του, γιὰ καὶ τὰ σύνορα ἦταν ψηλὰ κ' ἡ βρίζα ψηλὴ καὶ τὸ μονοπάτι χαμηλό.

Ἄπ' ὁ πάτερ Ἰγνάτιος σταμάτησε τᾶλλογό του, ἀνασηκώθηκε στὰ ζεγγιά, κοίταξε δῶθε κεῖθε, μὰ τοῦ κάκου . . . οὔτε γυναῖκα φαινότανε, οὔτε τὸ τσεμπέρι της . . . Ξηρόβηξε καὶ φώναξε δυνατὰ :

—Καλημέρα . . . καλημέρα . . .

Ἄπ' ἡ σταχλωμένη βρίζα θρόισε ἀδύναμα κι ἀνάλαφρα ξεχύθηκαν τὰ κυματάκια πάνω της. Ἄπ' τὸ χωράφι δὲ φάνηκε καὶ δὲν ἀποκρίθηκε κανεὶς. Ἄνασηκώθηκε στὰ ζεγγιά καὶ φώναξε πιδὸ δυνατὰ :

—Καλημέρα . . . καλημέρα . . .

Μὰ πάλι κανεὶς δὲν τοῦ ἀποκρίθηκε. Ἄπ' ὁ πάτερ Ἰγνάτιος

νόμισε πὼς στὸν κάμπο ἀπλώθηκε θρησκευτικὴ σιγή. Κέντησε τ'ἀλλογὸ του, ἀνέβηκε στὸ χωράφι καὶ κοίταξε. Λίγα βήματα μπροστά του, πάνου σ' ἓνα κοντὸ παλοῦκι, ἤσυχα ἀσπρίζε στὸν ἥλιο τὸ καύκαλο ἐνοῦ ἀλογίστου κεφαλιού. Μὲ ἀπάθεια κοίταζε τὸν πάτερ Ἰγνάτιο μὲ τὰ μεγάλα του ἀδειανὰ μάτια καὶ χαιρέκακα τοῦ χαμογελοῦσε μὲ τὰ ἀραιὰ μεγάλα δόντια του . . .

Φλώρινα.

Μετάφρ. ΕΥΑΓΓ. ΤΖΙΑΤΖΙΟΣ

ΟΙ ΝΕΟΙ

ΠΡΟΣΜΟΝΗ

Ἄγάπη, δὲν ἀκούονται τὰ βήματα σου
σὰ ρυθμικὸ τραγοῦδι στὴ σκάλα ν' ἀντηγήσουν. . .
Στὸ σούρουπο πιά δὲν θ' ἀστράψει ἡ ματιά σου,
τὰ χεῖλι σου τὸ μύρο στὰ ρόδα δὲ θ' ἀφήσουν.

Κι αὐτὴ ἡ βραδιά σὰν τόσες ἄλλες θὰ κυλήσει . . .
Κι ἄλλες θὰ ῥθοῦνε πάλι· μὰ ὁ κύκλος ἴδιος μένει.
Ὅ,τι ζητᾷ ἡ Χίμαιρα δὲ θὰ τὸ σβήσει
τῆς Λογικῆς τὸ χέρι, ποὺ στὴ χαρὰ εἶναι ξένη.

Στὴ μάταιη προσμονή, Ἄγάπη, μόνο οἱ δεῖχτες
τοῦ ρολογιοῦ στῆς πλήξης τὸν κύκλο θὰ γυρίζουν·
γιὰ τίς αὐγοῦλες ποὺ περᾶσαν καὶ τίς νύχτες
καὶ γι' ἄλλες ποὺ θὰ ῥθοῦνε ἀργές, νὰ ἱστορίζουν...

Βαφοῶρι Καστοριάς.

ΣΤΕΦ. ΑΜΑΡΑΝΤΟΣ

Διήγημα

“ΚΕΦΑΛΙΑ ΣΤΗ ΣΕΙΡΑ ,,”

Ὅταν στάθηκε μπρὸς στὴν βιτρίνα τοῦ μεγάλου βιβλιοπωλείου, ἐκεῖνο πού χτύπησεν ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς στὸ μάτι του, ἦτανε τὸ χρῶμα τοῦ ἐξωφύλλου, κ' ἔπειτα ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου «Κεφάλια στὴ σειρά».

Τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέα τοῦ ἦταν δλότελα ἄγνωστο, πράγμα ἄλλως τε φυσικό, γιατί ὁ Ἄνδρόνικος Τ. ἀπὸ τότε ποῦ ἔχει πάψει τίς δοσοληψίες του μὲ τὸ σχολειὸ—καὶ θά'τανε τώρα καμμιὰ δωδεκαριά χρόνια—εἶχεν ἀφήσει παρᾶμερα βιβλία καὶ βιβλιοθήκες, περιορίζοντας τῆς πηγῆς μιᾶς κάποιας ἐνημερότητας γιὰ τὴν διανοητικὴ κίνηση, στὶς ἐφημερίδες ἢ στὰ περιοδικὰ ποὺ μὲ τὴν περικαλῆ ἐμφάνιση καὶ τὸ ἐλκυστικὸ τους περιεχόμενο, διασκεδάζανε κάπως τὴν ἀνυπομονησία του στὰ κουρεῖα, στὰ λεωφορεῖα κι ὅπου τέλος πάντων ἕνας σημερινὸς ἄνθρωπος εἶναι ἀναγκασμένος νὰ περιμένῃ, πετώντας ἔτσι σὰν ἄχρηστες ἀρκετὲς ὥρες ἀπ τὴν καθημερινὴ ζωὴ του.

Εἶχε βγῆ κείνο τὸ ἀπόγειομα, ἓνα ἀνοιξιᾶτικο, ὀλοφώτεινο χαρούμενο ἀπόγειομα, δίχως ὀρισμένο σκοπὸ.

Αὐτὸ πρέπει νὰ τονιστῆ. Εἶναι συνηθισμένο πρόσχημα, σὲ λογῆς διηγῆματα νὰ πέρνῃ τὸ κύριο πρόσωπο τοὺς δρόμους, δίχως λόγο κι ἀφορμῆ. Ἄλλὰ ἐδῶ εἶναι ὀλοφάνερο πὼς δὲ θὰ σταματοῦσε ποτὲ ὁ Ἄνδρόνικος Τ. μπρὸς σὲ μιὰ βιτρίνα βιβλιοπωλείου, ἂν εἶχε καὶ τὴν παραμικρὴ ἔστω ἀπασχόληση. Βρισκότανε μὲ ἄδεια, μακρὰ ἀπ τὰ χίλια δυὸ βάσανα τῆς ἐργασίας του. Πὼς σταμάτησε δὲν ἔχει σημασία. Ἄθελα ἔπεσε τὸ βλέμμα του στὸν ἀπαλὸ ρόδινο χρωματισμὸ τοῦ βιβλιουποῦ'φερε τὸν παράξενο κείνο τίτλο, καὶ δίχως νὰ προφθάσῃ κὰν νὰ καλοσκεφθῆ, ἐνοιωσε μέσα του σὰν μιὰν ἐλπίδα πὼς τὸ βιβλίο αὐτὸ ἦτανε πολὺ ἐνδιαφέρον ἰάχα μυθιστόρημα. Ἡ ἐλπίδα του φαίνεται ἀδικαιολόγητη, μιὰ ποὺ δὲν ἀγόραξε ποτὲ τοῦ βιβλίου, ἀλλὰ τό'χε ἡ ἀπογευματινὴ ὥρα, τό'χε ἡ σύμπτωση νὰ τοῦ ἀρέσει ὑπερβολικὰ ὁ χρωματισμὸς τοῦ ξώφυλλου, ἐνοιωσε τέτοια βα-

θειά συμπάθεια για τὸν τόμο ἐκεῖνο, ποὺ σιγὰ σιγὰ σχημάτισε μέσα του τὴν πελοῖθησι πὼς ἔπρεπε νὰ τὸν ἀγοράσῃ. Φυσικὰ προοῦ νὰ μπῆ στὸ βιβλιοπωλεῖα, ἀσυνήθιστος σὲ τέτοιου εἶδους ἀγορές, καὶ γιὰ νὰ μὴ φανῆ—ρωτιώντας—πὼς δὲν ἤξαιρε τί ἤθελε, ἀποστήθισε καλὰ τὸν τίτλο. Σὰν τὰγόρασε λοιπὸν τὸ βιβλίο κάτω ἀπὸ τὴ μασχάλη, κ' ἐξακολούθησε τὸ δρόμο του.

Ὡς τοῦτο τὸ σημεῖο ἡ ἱστορία δὲν ἔχει τίποτε τὸ παράξενο λὲς γράφηκε, σὰ καλὰ καθούμενα γιὰ ψιλοκουβέντα. Μ' ἀπ' ἐδῶ καὶ πέρα τὰ πράγματα παίρνουνε δρόμο περίεργο. Ἐξῆ λεπτὰ ἀκριβῶς μετὰ τὴν ἀγορὰ τοῦ βιβλίου, τὴ στιγμή ποὺ ὁ Ἄνδρόνικος Τ. περνοῦσε κάποιο σταυροδρόμι καὶ μπροστὰ σὰ μάτια τοῦ ἀσυνήθιστου μετὰ τὰ γαντοφορεμένα καὶ σὲ ἄλλοκοτες καὶ ἀτελείωτες κινήσεις ἀπασχολημένα χέρια, ἔπεφτε κατὰ μεσηρὰ τοῦ δρόμου καὶ στὸ δυστυχημένο κορμί του, ποὺ σκόρπισε σπαραγμοὺς πόνου, σκόνταψαν οἱ δυὸ βαρειές μπροστινὲς ρόδες κάποιου αὐτοκινήτου.

Ἐχει ἐξακριβωθῆ, ὅτι τὴ στιγμήν ἐκείνη, τὸ αὐτοκίνητο προχωροῦσε μὲ ἐλαττωμένη ταχύτητα καὶ σύμφωνα μὲ ὅλους τοὺς τροχονομικοὺς κανονισμοὺς, μὰ τὸ μοιραῖο, ὅπως εἶπαν καὶ οἱ ἐφημερίδες, ἦταν ἀναπόφευκτο.

Πέρασαν ἀπὸ τότε μέρες. Μετὰ τὴν ἐγχείρησι καὶ τὴν ἀγωνία, ξεγλυστρώντας ἀπ' τὰ νύχια τοῦ χάρου, ξανάβρισκε σιγὰ σιγὰ ὁ Ἄνδρόνικος Τ. τὸν ἑαυτὸν καὶ τὸ εὐαγγελιστικὸν αὐτοῦ. Μὰ μαζὶ μ' αὐτὸ κάτι καινούργιο καὶ ἀπρόοπτο ποὺ οὔτε καν νὰ φαντασθῆ θὰ μπορούσε ἄλλοτε.

Διαβάζοντας—ξαπλωμένος στὸ κρεβάτι—τὰ καθέκαστα τοῦ δυστηχίματος του, ὅπως τὰ περιέγραφαν οἱ ἐφημερίδες, ἀνακάλυψε πὼς τὸ πρόσωπο γιὰ τὸ ὁποῖο μιλοῦσαν, τοῦ ἦτανε ἀγνωστο, καὶ συνάμα ἐλκυστικὸ. Γνώριζε ἔτσι ἕναν καινούργιο Ἄνδρόνικο, ἕνα φιλόσοφο, τί φιλόσοφο; ἕνα σοφό, ποὺ ἀσχολοῦνταν μὲ τὴν θρησκείαν τοῦ κόσμου, μελετώντας τὰ σχετικὰ μὲ αὐτὲς συγγράμματα, καὶ τόσο ἀπορροφημένο μ' αὐτὰ τὰ ζητήματα, ὥστε νὰ ξεχνιέται στοὺς δρόμους καὶ νὰ τσακίζεται ἀπ' τὸ αὐτοκίνητο. Αἰτία σ' ὅλα αὐτὰ ἦτανε τὸ βιβλίο ποὺ κρατοῦσε ἀκόμα σφιχτὰ στὸ χέρι του ὅταν τὸν τραβήξανε ματωμένο καὶ ἀναίσθητο κάτω ἀπ' τὴν ρόδα. Γιατὶ ὁ τόμος μὲ τὸ ρόδινο ξώ-

φυλλο ἦταν πραγματικὰ περισπούδαστη μελέτη ὅπου ἀνακατευόντουσαν γινώμες καὶ κρίσεις γιὰ τὸ Ζοροάστρο, τὸ Βούδα, τὸν Πυθαγόρα, τὸ Χριστό, μ' ἕνα σωρὸ μεταφυσικὲς θεωρίες, δυσκολογῆτες βέβαια στὸν καθένα.

Δὲν ἦτανε λοιπὸν δύσκολο νὰ συμπεράνουν οἱ reporters πὼς τὸ θῦμα αὐτοκινήτου ποὺ κρατοῦσε ἕνα τέτοιο βιβλίο, εἶχε σπάνια μόρφωση, καὶ ἀπὸ τόσο ἕνα βεβαιωμένο περιστατικὸ, νὰ τὸ παρουσιάσουν συμπαθητικὸ καὶ ἀξιαγάπητο.

Τούτη ἡ νέα σου μορφή, φυσικὰ, τοῦ ἄρεσε. Ἐνοιῶθε τώρα, μὲ πού ἔτανε φασιωμένος καὶ ἀκίνητος στὸ νοσοκομεῖο, σὰν νὰ εἶχε ἀνασθηθῆ ἢ ξυπνήσει ἀπὸ βαθὺ λήθαργο, ποὺ βαστοῦσε ὄχι μέρες, ἀλλὰ χρόνια πολλά. Σκέφθηκε πολὺ καὶ πίστεψε σιγὰ σιγὰ στὸ νέο Ἄνδρόνικο, γοητευμένος ἀπ' τὴν ἀπίθανη ὡς τόσο σοφία του.

Ἦθελε δὲν ἤθελε συγκεντρώνοντας σαυτὸ τὸ σημεῖο τὴν σκέψιν, ἀνακάλυπτε μέσα του ἀλήθειες ποὺ ὑποφώσκανε, ἀποκτώντας συνάμα τὸ συναίσθημα πὼς ὁ καθένας μας δὲν εἶναι αὐτὸς ποὺ εἶναι ἀλλ' ὅπως φαίνεται στοὺς ἄλλους, καὶ ὅτι ἡ ὑπαρξὴ ἢ ἴδια εἶναι ζήτημα ἐντύπωσης τῶν ἄλλων καὶ ἐξαρτᾶται ἀπ' αὐτοὺς. Ἀποφάσισε νὰ σταματήσῃ στὴ σκέψιν τούτη, ἂν καὶ δὲν τοῦ παρουσιαζότανε συγκεκριμένη ἀπόλυτα.

Ὡς τόσο τὰ πράγματα δὲν περιορίστηκαν στὴν πρώτη πληροφορία ποὺ εἶχαν οἱ ἐφημερίδες. Κάποια μέρα ἦλθε ἕνας δημοσιογράφος στὸ νοσοκομεῖο νὰ τὸν ἐπισκεφθῆ. Ἡ συνομιλία τους περιστράφηκε σ' αὐτὰ:

- Πῶς εἶσθε τώρα;
- Καλύτερα.
- Πονεῖτε πολὺ;
- Ὁχι, πολὺ.
- Πῶς συνέβηκε τὸ δυστήχημα;
- Ἀδύνατο νὰ καθορισθῶ. Δὲν βρῶσκω ἐξηγήσεις.
- Ἀπὸ ποῦ κατάγεσθε;
- Ἀπ' τὴ Λαμία (Βόλο, Λάρισα ὅ,τι θέλετε)
- Μένετε ἐδῶ ἀπὸ καιρὸ;
- Χρόνια. . . . .
- Καὶ ἡ οἰκογένειά σας;

- Στην πατρίδα.
- Πώς βρίσκετε το σύγγραμμά «Κεφάλια στη σειρά»;
- Δέν τό διάβασα ακόμη.
- Βέβαια, βέβαια, μόλις τό είχατε αγοράσει. Έχω τή γνώμη πώς είναι σπουδαίο βιβλίο.
- Πιθανώτατα.
- Πρόκειται νά γράψετε τίποτε σχετικά;
- Δέν ξαίρω. . . . .

Τήν ἄλλη μέρα ἡ συνέντευξη βρισκότανε δλάκερη σέ μίαν ἐφημερίδα. Παραλλαγμένη στό σχῆμα βέβαια, βασιζότανε κυρίως στόν στωικισμό καί τήν βαθύτητα τῶν παρατηρήσεων τοῦ πληγμένου μελετητή, καί τέλειωνε μέ μιᾶ ἀδιακρίσια, δικαιολογημένη ἀπό τό ἐπαγγελματικό καθήκον τοῦ δημοσιογράφου, ὁ ὁποῖος ἦτανε σέ θέση νά γνωρίζῃ θετικά πώς ὁ Ἄνδρόνικος Τ. ἀπό καιρό, ετοίμαζε ἕνα βαθυστόχαστο σύγγραμμά πού ἐπρόκειτο νά ὑποβάλῃ καί τήν Ἀκαδημία.

Όταν βγήκε ἀπό τό νοσοκομεῖο, εἶχε ριζωθῆ μέσα του μιᾶ ὀρισμένη θέληση καί εἶναι κοινὸ μυστικὸ πὼς γιὰ νά πετύχῃ κανεῖς κάτι, φθάνει νά τό θέλῃ. Ἡ πρώτη πνευματική, ἄς ποῦμε ἔτσι, ἐπίσκεψή του προορίστηκε στήν Ἑθνική Βιβλιοθήκη. Μπήκε στό Ἀναγνωστήριο καί τό πρῶτο βιβλίο πού ἀνοίξε ἦταν ἕνας μέγας τόμος τοῦ γαλλικοῦ ἐγκυκλοπαιδικοῦ λεξικοῦ πού βρισκεται στά ράφια ἐκεῖ μέσα. Πολλά γαλλικά δέν ἔνοιωθε, οἱ σχετικές γνώσεις του περιορίζονταν στήν ἀλληλογραφία τοῦ γραφείου, καί ἀπ' αὐτήν πάλι, ἐκτός ἀπ τό στερεότυπο nous avons l'honneur, τῆς ἀρχῆς καί τό «veuillez agréer Messieurs κ.τ.λ. τοῦ τέλους, τὰ ὑπόλοιπα μόνον μάντευε. Ἐπόμενο ἦταν νά μὴ καταλάβῃ πολλά πράγματα ἀπ τις λίγες σειρές πού διάβασε. Τήν ἴδια τύχη εἶχε καί οἱ ἄλλες προσπίθειές του, ἄσχετο ἂν τὰ κείμενα πού ἐξέτασε ἦσαν γραμμένα στήν καθαρή Ἑλληνική μας γλῶσσα.

Ἡ ἀποτυχία συμπεριέλαβε καί τήν ἀνάγνωση τοῦ βιβλίου πού εἶχε γίνει αἰτία σ' ὅλα τὰ πῆθανα αὐτὰ πράγματα.

Σιγά, σιγά, ὅμως οἱ τέτοιες ἀπασχολήσεις, στερεώνοντας ἀπ τό ἕνα μέρος τήν φήμη πού εἶχε ἀποκτήσει, ἔγιναν ἀντιληπτές στους προϊσταμένους τοῦ γραφείου του.

Ἐπάσχουν πράγματα πού μεταξύ τους δέν συμβιβάζονται.

Ἄνάμεσα ἀπ' αὐτὰ τό νά περιπλέκῃ κανεῖς τὰ καθημερινὰ καθήκοντά του, μ' ἄλλα ὑποθετικά. Κάτι παρόμοιο ἐτόνισε καί ἕνας ἀπό τοὺς διευθυντὰς στόν Ἄνδρόνικο. Ὅχι βέβαια μέ τέτοια λόγια ἀλλ' αὐτήν τήν ἔννοια ἔκρυβε τούτη ἡ παρατήρησή του. «Δέν θά ἦτο δυνατόν, κύριε μου, νά προσέχετε περισσότερο;» Ὅχι, δέν ἦταν πειᾶ δυνατόν. Ὁ κόσμος μέσα του εἶχε ἀλλάξει. Ἦτανε σειρές χρονολογίες, σειρές ὀνόματα καί γεγονότα ὅπου κάθε ἐξήγηση ἐσκόνταφε σέ μιᾶ νέα ἀπορία. Ἐνοιωθε πὼς ἡ ἀρχὴ ἦταν στή φιλοσοφία. Ἀλλά τούτη πάλι, ἀπό πού ἀρχίσε; Πλάτων; Ἀριστοτέλης; Νίτσε; Σοπενχάουερ; Κάντ; Σπένσερ; (αὐτὲς τις μεταφράσεις τις εὔρισκε εἴκοლა). Διάβασε τρεῖς φορές τό Discours de la methode, ἔπεσε στόν Πασκάλ καί ἀρχισε τὸν Κάντ, ὅπου καί ἀναγκάστηκε νά σταματήσῃ τρομαγμένος ἀπ τὴ μαγική καί ἀκατανόητη δύναμη τῶν μαθηματικῶν. Ὅλ' αὐτὰ τὰναγνώσματα, μισημένα, μεσοτελειωμένα, εἶχαν χαλάσει ὀριστικά τὴν ἡσυχία τοῦ ἀνθρώπου. Στὸ γραφεῖο του, σὸ δωμάτιό του, πάλευε νύχτα-μέρα. Ἦταν ἀδύνατο νά εὔρῃ μιᾶ ὀρισμένη κατεύθυνση: ὅλοι εἶχαν δίκιο. Τὸ κάθε σύγγραμμά δέν μπορούσε παρὰ νά τ'αν ἀλάθευτο, αὐθεντικὸ στόν κόσμο τῆς σκέψης. Κ' ἔτσι οἱ προσπάθειες ἔμεναν προσπάθειες. Ἡ ἐξέλιξη ὅλων αὐτῶν ἀπαίτησε χρόνον ἀρκετό, ὀκτὼ δέκα μῆνες, ἕως ὅτου κάποιο βράδυ τοῦ καναν νά νοιώσῃ σὸ γραφεῖο, πὼς ἂν δέν ἄλλαζε τακτική, θά τὸν ἔστελναν—ἤθελε δέν ἤθελε—σέ κάποια ἐπαρχιακὴ πόλη.

Τὸ βράδυ ἐκεῖνο κατσουφιασμένος, στεναχωρημένος ἔτρεξε σὸ σπίτι τῆς Μπέμπας.

Φυσικὸ εἶναι νά ὑπῆρχε καί ἡ Μπέμπα, μέ τὰ γαλανὰ μάτια μεγάλα γιομάτα, ρεμβασμό, τὰ ξανθὰ, σγουρὰ μαλλιά, καί τις ῥομαντικές ἀνόητες φροῖσεις: μιᾶ φωτεινὴ δηληθὴ πραγματικότητά σὸ συννεφιασμένο κόσμο πού εἶχε σχηματισθῆ γύρω του.

Ἡ Μπέμπα εἶχε ἕνα κινεζικὸ σκυλί, μικροσκοπικό, μαλλιαρὸ καί κλαψάριο. Δέν εἶναι δυνατό νά βεβαιώσῃ κανεῖς ποιὸν ἀπ τοὺς δύο ἀγαποῦσε περισσότερο ἢ κοπέλλα: τὸν Ἄνδρόνικο, ἢ τὸν σκύλο. Ἐξακριβωμένο εἶναι πὼς ὁ τελευταῖος τοῦτος δέν συμπαθοῦσε ὑπερβολικά τὸ φίλο τῆς κυρίας του, καί πὼς ὁ Ἄνδρόνικος τοῦ ἀνταπόδινε τὰ ἴδια. Ἀλλ' αὐτὸ δέν ἔχει σημασία.

Σχετικά με τις νέες υψηλές απασχολήσεις του Κυρίου, λές από **ένστικτο**, λές από κάποια ένδύμυχη πεποίθηση ή Μπέμπα και τὸ σκυλί ξιμενιαν σύμφωνοι : τις ἔλεεινολογοῦσαν.

Κεῖνο τὸ βράδυ τῆ στιγμῆ πού μπῆκε στὸ σαλονάκι ὁ Ἄνδρόνικος, τὸ σκυλί τῆς Μπέμπας ἀνήσυχο, τρομαγμένο, κουλουριάστηκε σὲ μιὰ γωνιά. Καὶ τὸ περίεργο εἶναι πὼς ἡ σκηνὴ πού ἀκολούθησε εἶχε ὡς αἰτία αὐτὸ τὸ ἴδιο. Ἡ Μπέμπα ἔψαχνε νὰ τὸ βρῆ. Ὁ Ἄνδρόνικος φώναζε πὼς θὰ τῆς μιλήσῃ γιὰ σοβαρὰ πράματα. Νεῦρα ἢ Μπέμπα· νεῦρα ὁ Ἄνδρόνικος. Φωνές ἢ μιὰ. φωνές ὁ ἄλλος. Παρακλήσεις, ἀναστεναγμοί. **« Δὲ μὲ νοιώθεις, ποτὲ δὲν μ' ἔνοιωσες »** « **Ἀχάριστε ἐγωιστῆ** » **« Γιὰ τὸ βρωμόσκυλο κοιτάξεις τώρα; »** **« Βρωμόσκυλο, Θεέ μου, τὸ Νινί; »** **« Σοβαρέφου μιὰ σιγμῆ, ἀκουσε με »** **« Ἀνοησίες »** **« Ἀνόητη καὶ κουτὴ εἶσ' ἐσύ », « Πρόστυχε », « Δὲν ὑποφέρεσαι πειά », « Τὸ ξαίρω, τὸ ξαίρω, τὸ ξαίρω, αὐτό, αὐτὸ ζητᾶς τόσο καιρό »** Τέλος πάντων χυλασμός κόσμον. Καμμιά συνεννόηση, καμμιά ἐξήγηση, οὔτε μία φράση παρηγοριᾶς, τίποτε τὸ ὑψηλὸ σ' ὅλα αὐτὰ τὰ λόγια . . .

Ἡ σκέψης, βαριδί πού κρατᾶει σκυμμένο τὸ κεφάλι, δὲν τὸν ὀδηγοῦσε πειά : Τὸν βασάνιζε μόνο. Παρουσιάζονταν μέσα του σὰ θηρίο ἄγριο. Ἀναλαμπές πού καὶ ποῦ, τοῦ ἔδειχναν τὸν παλιό, μακρονό, ἤσυχο δρόμο πού εἶχε ἐγκαταλείψει, ἀλλὰ ἔφθαναν πάντοτε κατεπάνω του οἱ θεόρατες ρόδες τοῦ αὐτοκινήτου πού τὸν εἶχαν πετάξει κάτω αὐτὸν καὶ τὸ βιβλίο μὲ τις θρησκείες.

Οἱ θρησκείες ; **τί ἀνάγκη νὰ ὑπάρχουν τόσες, καὶ** γιατί νὰ λέγεται σοφὸς ὅποιος ἀνακατεύεται μ' αὐτές ; Αὐτὸ εἶναι ὄλο.

Τῆ στιγμῆ πού τὸ σκέφθηκε—περπάταγε πάνω κάτω στὸ δωμάτιο του—ἔνοιωσε πὼς δὲν εἶχε δικαιώσει τὴν ἀπρόοπτη φήμη του, πὼς δὲν εἶχε **γράψει** ἀκόμη. Τούτη εἶναι ἡ αἰτία τοῦ πρώτου του ἄρθρου.

Τὸ ἄρθρο δημοσιεύθηκε δίστιλο στὴν ἐφημερίδα τοῦ κάποιου ἐκείνου δημοσιογράφου πού τὸν εἶχε ἐπισκεφθῆ στὸ νοσοκομεῖο.

Τέτοια ἄρθρα δὲν διαβάζονται. Ὁ τίτλος τους, εἶναι φρουρός : δὲν μπορεῖ ὁ κάθε ἀμήτος νὰ τὰ πλησιάσῃ. Συνάμα τοὺς δίνει σοβαροφάνεια ἢ ἐπισημότητα ἐξαιρετικῆ. Ὁ πολὺς κόσμος ἀποφεύγει τέτοιες συντροφίες. Οἱ λίγοι πού τις ἐπιδιώκουν, νομίζουν πὼς ἀντανακλᾶται σ' αὐτοὺς κάτι ἀπὸ τὴν ἐκλαμπρότητα τῶν δυσκολονόητων φράσεων, καὶ ἀπὸ τοὺς ὀλίγους ὅσοι πραγματικὰ ἐνδιαφέρονται, διαβάζοντας, ἄλλα ἔχουν στὸ νοῦ τους καὶ ἄλλα καταλαβαίνουν.

Μὰ κάτι τὸ ἀληθινὸ θὰ ὑπῆρχε στὸ ἄρθρο τοῦ Ἄνδρόνικου, τουλάχιστον ἡ διαμαρτυρία γιὰ τὴν χρονικὴ καὶ τοπικὴ διάκριση πού γίνεται συνήθως στὸν καθορισμὸ τῶν δογμάτων κτλ. πράγματα ἀνακατεμένα λίγο, ἀλλὰ κατὰ βάθος λογικά.

Στὸ ἄρθρο ἀπήντησαν μερικοὶ εἰδικοί. Ἐγινε θόρυβος. Μέσα σὲ μιὰ βδομάδα γράφθηκαν πολλὰ καὶ διάφορα σχετικά ἢ ἄσχετα καὶ ἡ φήμη γοργότερη, ξαναζωντάνεισε. Στὸ μεταξύ, ἄγνωστο γιὰ ποιὸ λόγο, κανεὶς στὸ γραφεῖο δὲ μίλησε γιὰ τὴν ἀπειλούμενη μετάθεση τοῦ Ἄνδρόνικου.

Ἐδνυχῆς σύμπτωσι, γιὰ νὰ γραφῆ, καὶ δεύτερο ἄρθρο, σὰν ἀπάντηση στὶς κριτικὲς, τριστιλο, τούτη τῆ φορᾶ, γιομάτο παρομπές καὶ ἀποσπάσματα ἀπὸ διάφορα ἔργα (τὰ ἀποσπάσματα ἦσαν σὰ νὰ λέμε τὰ τέσσερα πέμπτι τῆς μελέτης) διαλεγμένα ναὶ μὲν στὴν τύχη, ἀλλ' ὅπως δῆποτε ἐπίκαιρα, ἂν ὄχι ἐντελῶς σχετικά μὲ τὴν ὑπόθεση.

Ἴσως ὁ ἴδιος συγγραφέας νὰ βρισκε ἔννοια σ' ὅ,τι ἔγραφε, μιὰ ἔννοια προσωπικῆ, ἀλλὰ βέβαιο εἶναι πὼς οὔτε ἡ Μπέμπα μήτε τὸ Νινί, ὁ σκύλος δηλαδή, ἔδιναν σημασία σ' ὅλα αὐτὰ.

Οἱ εἰδικοί ὅμως ἔβρισκαν πραγματικὴ διανοητικὴ ἀπόλαυση σὲ τοῦτον τὸ φιλοσοφικὸ καυγᾶ. Καὶ ὁ καυγᾶς πῆρε διαστάσεις, παρέκλινε ἀπ τὸν ἀρχικὸ δημιουργό του, ξετυλίχθηκε σὰν ὀκταπόδι καὶ ἄρπαξε διάφορες ἀγνωρισμένες ἀξίες χτυπώντας τὴν μιὰ πάνω στὴν ἄλλη.

Πολλὰ καὶ διάφορα γράφθηκαν. Ἀρχίζανε οἱ σοφοὶ ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο καὶ βαδίζανε σιγὰ σιγὰ πρὸς τὴ Μόσχα, ὅπου φαίνεται πόσο ἀλληλοσυνδέονται τέτοια θεωρητικὰ ζητήματα.

Τάξη, μονάχα στὸ κεφάλι τοῦ Ἄνδρονίκου δὲν ἔπιερναν, κ' ἔτσι δὲ γράφηκε ἀπ αὐτὸν τρίτο ἄρθρο. Δὲν παραιτήθηκε

ὅμως καὶ ἀπὸ τῆ δικαιολογημένη δόξῃ του, ἄσχετο ἂν μία τέτοια δόξα δὲ συγκινεῖ ἀνθρώπους σὺν τὴν Μπέμπα.

Κάποτε ἔλαβε πρόσκληση ἀπ τὸν Δόκτορα κίριον τάδε, γνωστὸ Βυζαντιολόγο, καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου, Ἀκαδημαϊκὸ καὶ μέλος πολλῶν ξένων Ἀκαδημιῶν, γιὰ νὰ τὸν ρωτήσῃ κάτι γύρω ἀπ τὸν Καλβίνο.

Ἡ τιμὴ ἦταν μεγάλη· ὁποιοσδήποτε νέος συγγραφεὺς θὰ ἔχανε τὸ κεφάλι ἀπ τὴ χαρὰ ἂν τοῦ παρουσιαζόταν τέτοια εὐκαιρία. Ἡ συνέντευξη ἦταν ὀρισμένη γιὰ τὸ Σάββατο, καὶ ὅταν ἔλαβε τὴν πρόσκληση, ἦταν Τετάρτη.

Λένε πὼς τὸ βράδυ τούτης τῆς Τετάρτης ἦταν τὸ χειρότερο βράδυ σ' ὅλη τὴ ζωὴ τοῦ Νινί. Τὸ δυστυχισμένο ζῶο χωρὶς νὰ νοιώσῃ πῶς, ζουλίστηκε στὸ πάτωμα κάτω ἀπ τὸ φοβερὸ πόδι τοῦ Ἀνδρόνικου. Λίγο ἔλειψε νὰ ξεφυχήσῃ, ἂν ἔννοεῖται ἔχουν τὰ σκυλιὰ ψυχὴ, ἀλλὰ ἀπ τὸν τρόμο ἔχασε πραγματικὰ τὴν ψυχὴ τῆς ἡ Μπέμπα. Διάφορα μικροπράγματα στὸ σαλονάκι γίνανε κομμάτια, καὶ δὲν θὰ ἦτανε καθόλου παράξενο ἂν εὑρίσκε παρόμοια τύχη καὶ τὸ κεφάλι τοῦ Ἀνδρόνικου, ἂν καὶ δὲν ἐπρόκειτο γιὰ μικρὸ πρᾶγμα, γιὰτὶ εἶναι γνωστὸ πῶ. εἶχε ἀποκτήσει κάποια σημασίαν στὸ διανοούμενο κόσμον, ἀπ τὸ ἓνα μέρος, καὶ ἀπ τὸ ἄλλο, σύμφωνα μὲ τὴν ἀντίληψη τῆς Μπέμπα, ἔμοιαζε κεφάλι μεγαλόσωμου ζώου.

Συνήθως ἔπειτα ἀπὸ κάτι τέτοιες σκηνὲς ὁ Ἀνδρόνικος γυρίζοντας σπιτί του εὑρίσκε ἔμπνευση. Ἀλλὰ τὸ βράδυ ἐκεῖνα ἦταν ἀδύνατο νὰ συγκεντρωθῇ. Νὰ μιλήσῃ αὐτὸς μὲ τὸν Ἀκαδημαϊκὸ τάδε! Καὶ γιὰτί; Καὶ τί νὰ πῆ; καὶ ἀπὸ ποῦ ν' ἀρχίσῃ; Καὶ πῶς νὰ τοιμασθῇ σὲ τόσο λίγον καιρὸ; Ἐρωτηματικὰ, ἐρωτηματικὰ τὸ ἓνα πάνω στ' ἄλλο, χάος ἀπερίγραπτο, ἀπερίγραπτη πάλη, ἀμηχανία καὶ φόβος, τί φόβος, τί φόβος; πανικός, μόνο μὲ τὴ σκέψη πῶς ἐκεῖνη ἢ στιγμὴ ὄλο ἓνα πλησίαζε.

Πλησίαζε; πῶς; πότε; γιὰτί; τί λόγον εἶχε σ' ὅλα αὐτά; Πῶς εἶχε μιλᾶξει ἔτσι; καὶ τί ἦταν τέλος πάντων τούτη ἢ φήμη ποῦ τοῦ εἶχε κολλήσει δίχως νὰ τὸ θέλῃ;

Ναί, δίχως νὰ τὸ θέλῃ. Γύριψε νὰ διασκεδάσῃ μόνο. Τοὺς κοροΐδευε ἀπλούστατα. Τέτοια γύρευαν, τέτοια τοὺς ἔδωσε. Τὸν ἔφτειαζαν σοφὸ; παρέστησε τὸ σοφὸ. Τώρα τί ζητοῦσαν; Ποιὸς τὴν εἶχε πάθει; ἔδῶ εἶναι τὸ ζήτημα.

Χτύπησε τὸ γραφεῖο του μὲ μιὰ γροθιά καὶ πετάχθηκαν στὸν ἀέρα τὰ ἀποκόμματα τῶν ἐφημερίδων ποῦ'χε μαζέψει ἐκεῖ ἀπάνου.

Ἦταν νύχτα βαθεῖα. Ἀπόλυτη ἡσυχία στὸ σπιτί, ἡσυχία στὸ δρόμο. Ἄνοιξε τὸ παράθυρο· λίγα μέτρα ἐκεῖθε ἦταν τὸ φανάρι· Ἄσχημο, ἀσήμαντο, ἀρρωσטיατρικὸ γωνιακὸ φανάρι· Ὁ οὐρανὸς γιομάτος ἀστρα. Τὰ κοίταξε μὲ φθόνον. Αὐτὰ ἦσαν οἱ κόσμοι, τὸ ἄπειρο, ἢ οὐσία ὄλων, ὁ λόγος ὄλων, ὅλες οἱ θρησκείες μαζεμένες σ' αὐτά, ὅλη ἢ σοφία, ὅλες οἱ σκέψεις. Καὶ ὅ,τι γράφηκε καὶ ὅ,τι θὰ γραφῆ, αὐτά.

Μακρνοὶ φοβεροὶ ἐχθροί· Γράνταξε δυνατὰ τὸ παράθυρο σὰ νὰ ἔθελε σκοινιτώντας ἔτσι νὰ γκρεμίσῃ τὰ φωτεινὰ ἐκεῖ ψηλὰ σημάδια. Καὶ πέρασε στὸ μυαλό του, σὺν ἀστραπῇ τούτῃ ἢ ἐντύπωσιν.

Ἀλλὰ σκύφτοντας συνάμα πρὸ τὸ δρόμο, εἶδε μιὰ σκυὰ κεῖ κάτω, κοντὰ στὸ φανάρι—σκυὰ γυναίκας, ἄνδρα δὲν κατάλαβε—ποῦ κουνιότανε δίχως θόρυβο, σιγὰ καὶ φοβισμένα. Καὶ περιώρισε μονομιᾶς σ' αὐτὴν μόνο τὴ σκέψη του, ἕως ὅτου, ἀρκετὴ ὥρα ἀφ' ὅτου εἶχε ἐκεῖνη χαθῆ, τὸν ἔπιασε βαρὺς ὕπνος καὶ ἀποτραβήχτηκε.

Τὸ πρωί, στὸ γραφεῖο, πῆρε τὴν ἀπόφασή του. Μόλις τοῦ ἦλθεν ἡ ἰδέα, ζήτησε ἄδεια γιὰ οἰκογενειακοὺς λόγους καὶ τὸ ἴδιο βράδυ ἔφυγε γιὰ τὴν πατρίδα του.

Ἴσως αὐτὸ δὲν ἔχει σημασίαν ἂν καὶ στενοχώρησε τὴ Μπέμπα. Δὲν εἶναι ἐξακριβωμένο ὅμως ποιὸς τὸν λησμόνησε γρηγορώτερα: ἢ κοπέλλα, ἢ ὁ ἀκαδημαϊκὸς ποῦ τοῦ'χε ὀρίσει συνέντευξη. Λένε πὼς δὲν ξαναγύρισε πειά. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν ἔχει σημασίαν, μιὰ ποῦ νανιύγησαν οἱ προσπάθειές του.

Μὰ σὲ κάτι ὄνειρα, ὅταν ὁ ὕπνος ἔρχεται ταραγμένος, ἴσως νὰ τοῦ φανερόνονταν μιὰ σειρά ἀλλόκοτα κεφάλια δίχως σάρκα μὲ φωτιὲς ἀντὶ μάτια, κεφάλια ἀπὸ προφήτες παλαιῶν καιρῶν τρομάζοντάς τον ὅσες φορὲς τοῦ φώναζαν, ὅτι τὸ ἓνα ἦταν τοῦ Πυθαγόρα, τ' ἄλλο τοῦ Μωυσῆ, τ' ἄλλο τοῦ Ἡσαΐα καὶ τὸ χειρότερο ἀπ' ὅλα τοῦ Καλβίνου. Μάλιστα τοῦ Καλβίνου.

Ἡ ἱστορία αὐτὴ μοροῦσε νὰ γραφῆ καὶ ἄλλοιῶς. Ζήτημα ἰδιοσυγκρασίας. Εἴμαστε, ἀλήθεια, τόσοι Ἀνδρόνικοι . . .

ΑΛΚΓΙΑΝ

ΠΡΟΣ ΦΙΛΟΝ

Καλῶς να'ρθῆς, φίλε καλέ, ἀπ τὰ ξένα
μὲ τοῦ κοιμητοῦ χωριοῦ μας τὸν Ἀπρίλη.
Ἄλλοι δὲ ζοῦν, ἀπ τοὺς παλιούς μας, φίλοι
νὰ σὲ δεχτοῦν, ἀδέρφια, σὰν κ' ἐμένα.
Κ' ἐγὼ εἶμαι μόνο γιὰ νὰ σὲ θυμίσω
τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ποῦ'ρθε κρῦο.
Ὡς ἐπιτύμβιες στήλες εἴμαστε κ' οἱ δύο
κάποιος ζωῆς ποῦ ἐγγράφη πίσω.
Ὡστόσο ἐσὺ ἔκαμες στὰ ξένα «τίχη»
καὶ σοῦ κοσμοῦν τὴ μοναξιὰν ἀθῶα παιδιά,
μὰ ἐμὲ μὲ στράγγισαν οἱ εὔρυθμοι στίχοι
καὶ τοῦ λειψάνου τῶν χαρῶν ἡ μυρουδιά.
Τί θές να'ρθῆς, φίλε καλέ, ἀπ τὰ ξένα,
ἤσκιε φρικτέ, ἀπὸ τᾶσπρα περασμένα!

Ο ΤΑΦΟΣ ΤΗΣ ΛΑΓΔΟΣ

Μὲ μάρμαρο Πεντελικὸ ἀπὸ ἐπάνω,
κ' ἓνα μικρὸ ἐπιτάφιο σκαλισμένο:
«Κ' ἐδὼ τὸν ξραστή μου περιμένω
ποιὸς τό'λεγε κ' ἐγὼ πὼς θὰ πεθύνω;»
Τὸ σάρκινο στολίδι τῆς Κορίνθου
τῶν σκουληκιῶν τροφή ἔχει γίνει
καὶ κόκκαλα ἀπ τὰ δάχτυλα ἔχουν μείνει,
ποῦ κρέμονταν σὰν μίσχοι ἄσπροι ὑακίνθου.
Καὶ μήπως ἔχουν μείνει πιά κ' ἐκεῖνα;
Μιὰ νύχτα, ἓνα σκυλὶ θά 'χουν χορτάσει . . . . .
Οὐδὲ σοῦ δείχνουν πιά τὸν τάφο κρῖνα!
Μὰ ἐνὸς ἀλήτη πᾶχει ἐκεῖ κουμάσι
σοῦ μοιάζει ἢ σιλονέττι ἢ πλανεμένη,
τὴν κυνικὴ σκυὰ τοῦ Διογένη . . .

ΣΥΜΒΟΥΛΗ

ᾠ! τὰ γλυκὰ γαλάζια μάτια σου
—δυὸ λίμνες μὲ νερὰ ζωντανεμένα—
κάτι νὰ ποῦν ἔχουν μὰ ντρέπονται
καὶ χαμηλώνουνε θλιμμένα.

Γύρνα καὶ δές, κόρη, τὴ μέλισσα
μὲ πόση ὄρμη πάει νὰ τρυγήση
τὸ νέκταρ μέσ' ἀπὸ τὰ λούλουδα
χωρὶς κανεὶς νὰ τὴν μποδίση.

Ὅμοια τόλμα καὶ ξεστόμισε
σὲ μένα τᾶγιο μυστικὸ σου
κι ὅ,τι σ' ἀρέσει ἔλα καὶ τρύγησε
κι ἀφάνισέ με . . . . εἶμαι δικός σου.

Κοκκινοπλὸ

ΧΑΡΗΣ ΑΛΕΞΙΟΥ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΧΤΗΣΗ

Μ' ἀτσαλωμένο τὸ κορμί
περιχυτὸ μὲ μιὰν ὄρμη
διάχυτη μέσ τὴν ψυχὴ,
στὰ στέρνα καὶ στοὺς λογισμούς:
παίρνω τὸ φλογερὸ στρατὶ
τῶν κραυγῶν καὶ τῶν καπνῶν . . . . .

Πολλὰ τὰ κοίφια σκέλεθρα
κ' οἱ μαῦροι βόγγοι κ' οἱ λυγμοὶ
τις στράτες πνίγουν κ' οἱ καπνοὶ
σκεπάζουν τὴν ἀτμόσφαιρα!

Δὲ μοῦ πληγώνουν τὴν ψυχὴ
(Σκείρωσε πιά ἀπ τοὺς πόνους . . . .)
Δὲ μοῦ θολώνουν τὴ ματιὰ
(Συνήθισαν τὰ μάτια . . . .)
Καὶ δὲ μοῦ κόβουνε ὄρμη
περιχυτὴ
μὲς στὴν ψυχὴ, οἱ μαῦροι βόγγοι κ' οἱ λυγμοί,
Τρέχω γιὰ τὴν "Κατὰχτησιή! . . .

*Ἀθήνα.

ΠΑΝΟΣ ΣΠΙΛΙΑΣ

Σ Η Μ Ε Ι Ω Μ Α Τ Α

Τὸ δράμα

Πρὶν ἀπὸ κάθε δράμα—σὶν γενικώτατη ἔννοιά του—υπάρχει ἡ ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου γιὰ ἀπελευθέρωση, ἔκφραση καὶ ἀπόλαυση.

Ἡ πρώτη φωλιάζει σὶν ψυχὴ τοῦ θεατῆ τόσο ὅσο καὶ τοῦ ποιητῆ, ἡ δευτέρα μονάχα σὶν ψυχὴ τοῦ ποιητῆ, ἡ τρίτη μονάχα σὶν ψυχὴ τοῦ θεατῆ.

Τὸ δράμα *πραγματοποιήθηκε* ὅταν κερδήθηκε ἡ ἀστική ἐλευθερία ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Ἀθηναίους. Πρωτύτερα ἦταν μιὰ ὑπόθεση θεολογική.

Ἄν ἡ θεολογία ἐξακολουθοῦσε νὰ πιέζει τοὺς ἀρχαίους Ἀθηναίους σὲ τρόπο πὺ νὰ μὴ μποροῦν νὰ σταθοῦν σὰν *ἄτομα* ἀπέναντι στοὺς θεοὺς νόμους ἢ τὶς ἐντολὰς—ὅπως συνέβαινε μὲ τοὺς Ἑβραίους—δράμα δὲ θὰ ὑπῆρχε. Τοῦτο *γεννήθηκε* μὲ τὸν ἄνθρωπος τοποθέτησε τὸν ἑαυτὸ του ἀπέναντι στὸ Θεὸ, συζητήσε μὲσα του τὶς σχέσεις του μὲ τὸ θεὸ (Αἰσχύλος)—γιὰ νὰ βάλῃ ἀργότερα τὸν ἑαυτὸ του ἀντιμέτωπο τῆς Μοίρας (Σοφοκλῆς) καὶ ἀκόμα ἀργότερα νὰ τεθῆ ἀντιμέτωπος τοῦ ἑαυτοῦ του (Εὐριπίδης). Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου γιὰ *ἀπελευθέρωση* ἀπ' αὐτὴ γεννήθηκε καὶ μὲ τοὺς πρώτους εὐνοϊκοὺς ὄρους *πραγματοποιήθηκε* τὸ δράμα. Τόσο ὁ ποιητῆς, ὅσο καὶ ὁ θεατῆς συναντῶνται στὸ δρόμο αὐτὸν πρὸς τὴν ἐλευθερία, πὺ λέγεται δράμα.

Ἄν ἡ τέχνη γενικὰ εἶναι ἡ μορφικὴ ἔκφραση ὅλης τῆς ἐσωτερικῆς ἀνησυχίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἂν ἡ κάθε τέχνη ξεχωρίζεται ἀπὸ τὴν ἰδιαίτερη τεχνικὴ τῆς καὶ μόνο ἀπ' αὐτὴ, τὸ δράμα εἶναι καὶ αὐτὸ 2) *ἔκφραση* σὲ μορφές, τῆς ἐσωτερικῆς μας ἀνησυχίας πραγματοποιούμενη μὲ μέσο μιὰ ἰδιαίτερη *τεχνική*, πὺ ἀναλύεται 1) σὲ τεχνικὴ τόπον (θέατρο, σκηνή), 2) τεχνικὴ λόγον πραγματοποιούμενη μὲ τὴν ἀνθρώπινη *καλιὰ* 3) τεχνικὴ κινήσεως (χορὸς, σκηνοθεσία, ἡθοποιία). Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἔκφραση, ἡ

ἐξωτερικέωση εἶναι ἓνα φαινόμενο τόσο ἀτομικὸ ὅσο καὶ *κοινωνικὸ*, γι' αὐτὸ, γιὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἔκφρασης χρειάζεται καὶ ὁ κοινωνικὸς παράγοντας τοῦ θεατῆ. Ὅσο γιὰ τὴν τεχνικὴ τῆς *κλειστότητας*, τοῦ τερατισμοῦ δηλ. τῆς δραματικῆς ἀναπαράστασως, αὐτὴ δὲ φαίνεται νὰ εἶναι οὐσιαστικὰ ἀπαραίτητη, ἀφοῦ ὑπάρχουν δράματα πὺ εἶναι ὄχι περισσότερο ἀπὸ ἄλλες *ἀφορμὲς* γιὰ νὰ ἀκολουθήσῃ μὲσα σὶν ψυχὴ μας, μετὰ τὸ κατέβασμα τῆς αὐλαίας ἢ *σύγκρουση* καὶ νὰ μὴ δοθῆ ἴσως ποτὲ ἡ «λύση». Ἄφοῦ, ἀκόμα, ὑπάρχουν δράματα ἰδρυμένα σὶν ἀντίληψη, ὅτι τὸ δραματικὸ ἔργο εἶναι μονάχα ἓνα *ἀπόσπασμα* ζωῆς, χωρὶς δηλ. ἀνάγκη τερατισμοῦ.

Θὰ ἔλειπε ἴσως πολὺ ἀκόμα γιὰ τὴν πληρότητα τῆς ἐννοίας «δράμα», ἂν δὲν κάναμε λόγο γιὰ τὴν *ἀπόλαυση*. Ἡ ἀπόλαυση αὐτὴ φαίνεται μιὰ ἐνέργεια τοῦ θεατῆ ἀνιδιοτελῆς: στὸ βάθος τῆς ἐξυπηρετεῖ βιολογικὰ μὲ τὴν «κάθαρση», τὸ φρεσκάρισμα ἀπὸ τὶς καθημερινὲς ἐνοχλήσεις, τὴν ψυχαγωγία,—ἐξυπηρετεῖ τὴν ἀνθρώπινη ἀτομικὴ ζωὴ. Στὸ ἴδιο βάθος, ἀκόμα, κεῖται ἡ ἱκανοποίησις ἐνὸς *σαδιστικοῦ ἐνστίκτου* (καὶ αὐτὸ εἶναι ἐκλέπτυνση τοῦ καννιβαλικοῦ), πολὺ παραλλαγμένον, πολὺ ἐξευγενισμένον τάχα στὸν ἱστορικὸ ἀνθρώπο. Πᾶμε στὸ θέατρο γιὰ νὰ *εὐχαριστηθοῦμε* πιστοποιώντας, ὅτι ἐμεῖς δὲν εἴμαστε σὰν τοὺς ἀνθρώπους του κακοῦ (δράμα) ἢ γελοιοῦ (κωμῆδία). Πᾶμε νὰ ἀντλήσουμε αὐτοῖκανοποίησιν ἀπὸ τὸ ἀντίκρουσμα τῆς ἀνθρώπινης δυστυχίας ἢ διακωμωδῆσεως.

Ἡ ἀπόλαυση μας στὸ θέατρο ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄποψη ἱκανοποιεῖ τὰ ἐνστικτὰ μας. Τώρα, ἀνάλογα μὲ τὴν ἐποχὴ καὶ τὸν ἀτομικὸ πολιτισμὸ οἱ ἄνθρωποι ἱκανοποιοῦνται ἀπὸ «λεπτότερα» ἢ «χοντρότερα» θεάματα: ζήτημα ἀπλῶς ποιότητος. Στὸ βάθος τῆς ἀπολαύσεως κεῖται ἡ *ἡδονή*. Ἡδονὴ ὅμως μεταμορφωμένη, πνευματοποιημένη, στὸν ἱστορικὸ ἀνθρώπο. *Τὸ δράμα δὲν εἶναι σκηρικὸ ζατρίκι, εἶναι ζήτημα ψυχῆς, εἶναι ἡδονή*.

Κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν του μορφολογία τὸ δράμα μπορεῖ νὰ διαιρεθῆ σὲ 1) συνθετικὸ ἢ ἀναλυτικὸ 2) δράμα τύπων ἢ δράμα ροῆς. Κατὰ τὴν τελεολογικὴν του ἀφετηρία μπορεῖ νὰ εἶναι: ἰδεολογικὸ, ρεαλιστικὸ, ψυχχαναλυτικὸ, ἐξπρεσιονιστικὸ.

Τὸ *ιδεαλιστικὸ* ἐπιδιώκει τὴν πλασματικὴν πραγματοποίησιν ἰδεῶν κοινωνικῶν ἢ ἀτομικῶν μὲ μέσο πρόσωπα τυπικὰ ἢ μὴ. Τὸ *ρεαλιστικὸ* ζητεῖ νὰ ἐπιτύχῃ συνθετικὴ ἀπεικόνισις τῆς πραγματικότητος μὲ μέσο πρόσωπα ἐλεύθερης ὁλοκληρωμένης ἐνέργειας ἢ καὶ τυπικά 3) τὸ ψυχαναλυτικὸ δράμα εἶναι μιὰ πλασματικὴ *ἀνικειμενικὴ* ἀναδημιουργία καταστάσεων συνειδήσεως γενικὰ ἢ γνώσεως, εἰδικώτερα 4) τὸ *ἐξπρεσιονιστικὸ* δράμα εἶναι μιὰ προβολὴ ἐλεύθερη καὶ ἀδέσμευτη τῆς ἐσωτερικῆς ροῆς τῆς συνειδήσεως μὲ *ὑποκειμενικὸ* χρωματισμὸ τῆς πραγματικότητος, διαφοροποιημένον καὶ αὐτὸν ἀπὸ τὶς διαθέσεις τῆς στιγμῆς.

Ἐννοεῖται πῶς αὐτοῦ τοῦ εἶδους ἡ ἀπόλυτη διάκρισις δὲ μπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ μιὰ πράξι φιλοσοφικὴ καὶ ὅτι στὴ δραματικὴ πραγματικότητα, στὸ δράμα ὑπάρχει πάντα *μιὰ σύνθεσις* κάποιων ἀπ' αὐτὰ τὰ δραματικὰ εἶδη μὲ ἓνα ὡς ἐπικρατέστερο.

Στὸ δράμα μου «Βυθὸς κ' ἐπιφάνεια» ὁ Ἀργύρης πραγματοποιεῖ τὴν ἀπαίτησιν τοῦ *ἐνστικτοῦ τῆς ὑπεροχῆς*, ἀλλὰ σύγχρονα τὸ ἐνστικτο αὐτὸ πνευματοποιεῖται σὲ ἰδέα. Τὸ ἐνστικτό του εἶναι τυφλὸ καὶ τὸ ἰδεῶδες του κατανταίνει ἀνεδαφικὸ καὶ αὐτὸς στὴ γλῶσσα τῶν ἀνθρώπων χαρακτηρίζεται ἓνας φαντασιόπληκτος, ἀνόητος, γελοῖος. Εἶναι ἓνας σχιζοφρενικὸς σχεδόν. Πιστεύει στὴ μεγάλη ἀποστολὴ του, ἀλλὰ ζῆ καὶ πραγματοποιεῖ ἓναν ἄλλον ἄνθρωπο παρὰ τὸν ἑαυτό του, τὸν ὁποῖο ξυμβαρῖσκει μὴ σὲ τὸ τέλος τοῦ δράματος.

Τὸ κέντρο τοῦ δράματος, ὁ Κυριάκος. Εἶναι ὁ ἄνθρωπος, τὸν ὁποῖο πιέζει *τὸ συναίσθημα* *ὅτι εἶναι κατώτερος ἀπὸ ἄλλον*. Καὶ ὅσο ὁ ἄλλος αὐτὸς (χωρὶς νὰ θέλῃ, ἔστω, συνειδητά) τείνει νὰ ρίξῃ στὸ βυθὸ τὴν ὑπαρξίν του Κυρ., τὸ Ἐγὼ του, τόσο ἐκεῖνο τείνει μὲ κάθε μέσο νὰ ἐμφανισθῇ στὴν ἐπιφάνεια. Δὲ συζητοῦμε γιὰ ζητήματα ἠθικῆς ὅταν πρόκειται γιὰ τὴ βαθύτερη ζωὴ τοῦ ἐνστικτοῦ. Μὲ κάθε μέσο ὁ Κυρ. παλεῖται: ἔξυτελίζει τὴ Μαγδαληνὴν, προσπαθεῖ νὰ διαρθεῖ τὴν ἀγνοίαν τῆς Μυρτώος, γίνεται ὑποκριτὴς καὶ, γεμάτος μῖσος καὶ χολὴ κατὰ τοῦ Ἀργύρου, τοῦ σκίβει ἀπὸ μέρος του τὸν τάφο. Δὲν ἔχουν ἄλλη δικαιολογία, ἄλλη συνοχὴ ὅλες αὐτὲς οἱ πράξεις του παρὰ νὰ δώσουν τροφὴν στὸ φοβερὸ θηρίο, ποῦ εἶναι γι' αὐτόν ὅτι :

«τὸ Ἐγὼ του πιέζεται πρὸς τὸ βυθὸ καὶ εἶναι ἔτοιμο νὰ πνιγῇ καὶ νὰ ἐξαφανισθῇ».

Ἡ *Μαγδαληνὴ* πραγματοποιεῖ μιὰ ζωὴ μεταξὺ τοῦ ἐνστικτοῦ (*libido*) καὶ τῆς ἠθικῆς προστακτικῆς. Ἡ *Μυρτώ* καὶ ὁ *Βασιλάκης*, εἶναι γιὰ τὸν Κυρ. ἓνας ἄλλος τρόπος πίεσεως τοῦ Ἐγὼ του. Εἶναι τὰ νιάτα. Τὸ ἀντίκρουσμα τῶν νιάτων δίνει στὸν Κυρ. τὸ καυστικὸ αἰσθημα τῆς ἀνυπαρξίας του (σεξουαλικὴ πλευρὰ), ὅπως καὶ ἡ διαγωγὴ τοῦ Ἀργύρου καὶ τῆς Μαγδαληνῆς (τὸ δῶρο) τοῦ δίνει τὸ αἰσθημα τῆς ἀνυπαρξίας του ὡς προσωπικότητος (ἠθικὴ πλευρὰ). Ἡ Μυρτώ συνδέεται ἐξ ἄλλου μὲ τὸ *Χάρη*, ποῦ ἀποτελεῖ τὴν ἄρνησίν της. Ὁ Χ. ἀγαπᾷ διανοητικὰ αὐτὴ εἶναι ἡ ἐκπροσώπησις τοῦ γνήσιου, τοῦ φυσικοῦ πρωτοέρωτα. Ὁ Χ., ἀκόμα, εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ποῦ ἀδυνατεῖ νὰ ἐπικοινωνήσῃ ἀπ' εὐθείας μὲ τὴ ζωὴ : τὴ ζῆ μὲ τὴν ἄρνησίν σου. Ἄν *μιὰ πνευματικὴ ἡδονὴ ἀναδίνεται μὲς' ἀπ' αὐτὸ τὸ δράμα*, *τὸ δράμα ὑπάρχει*.

Π. ΣΠΑΝΑ.

Γ Ρ Α Μ Μ Α Τ Α

Ἄγαπητοί μου

Τὸ τόσο βαθυστόχαστο ὅσο καὶ δίκαιο σημεῖωμα τοῦ φίλου μου κ. Ἄ. Καραντώνη γιὰ τὸ δευτέρου βιβλίου τοῦ ἐπίσης φίλου μου Στέλιου Ξεφλούδα, ποῦ δημοσιέψατε στὸ τεῦχος 5-6 τῶν «Μακεδονικῶν Ἡμερῶν» στάθηκε ἀφορμὴ νὰ σᾶς γράψω τὶς λίγες αὐτὲς γραμμές.

Συμμερίζομαι πλέρια τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Καραντώνη στὴ μελλοντικὴ ἐξέλιξιν τοῦ Ξεφλούδα (ἂν καὶ «ἐμπιστοσύνη» δὲν εἶναι ἡ προεπιλεγμένη λέξις, γιὰτὶ προϋποθέτει «ἐλπίδες» καὶ ὁ Ξεφλούδας δὲν παρέχει ἐλπίδες πιά· ἔχει νὰ ἐπιδείξει ἓνα ἔργο ποιότητος ἐξαιρετικῆς ποῦ ξεπερνᾷ τὰ περιορισμένα ὄρια τῆς ρωμείκης λογοτεχνίας). Ἀκόμα ὅπως τό'λεγα σ' ἓνα σημεῖωμα, προσωρισμένο γιὰ τὸν τόσο ἄροϋθμα, ἐκδιδόμενον «Κύκλω», θεωρῶ τὴν «Ἐσωτερικὴ Συμφωνία» σὰν τὸ μόνον νεοελληνικὸ βιβλίου ἄξιον θαυμασμοῦ τῆς τελευταίας δεκαετίας.

Ὁ Καραντώνης εἶναι, φαντάζομαι ὁ μόνος ποῦ ταξινομήσῃ σωστὰ τὴν «Ἐσωτερικὴ Συμφωνία» θεωρώντας τὴν σὰν

ἀντιπροσωπευτική τοῦ «ἐσωτερικοῦ μονόλογου». Ἄλλὰ παρασύρθηκε συμπεριλαμβάνοντας, σὸ εἶδος αὐτὸ, τὸ τόσο ὑποπτό καὶ ἀρχοντοχωριάτικο (ἢ νεοπλουτικὸ) ἔργο τοῦ κ. Θεοδοκά.

Ἐκεῖ ὅμως ποὺ διαφωνῶ ριζικὰ μὲ τὸν φίλο Καραντώνη εἶναι στὴν προσπάθειά του νὰ καθορίσῃ τὴν ἱστορικὴ ἐξέλιξη καὶ τὴ σημερινὴ σημασία τοῦ «ἐσωτερικοῦ μονόλογου».

Τὸ βασικὸ του λάθος μοῦ φαίνεται ὅτι στάθηκε μιὰ παρανόηση τοῦ ὄρου «ἐσωτερικὸς μονόλογος», ὅπως φαίνεται καθαρὶ ἀπ' ὄλο του τὸ σημείωμα καὶ ἰδιαίτερα ἀπὸ τὸ παράδειγμα ποὺ φέρνει γιὰ τὸ Ντοστογιέβσκι. Ἔτσι φαντάζεται, ὅτι κάθε ἔργο «αὐτοψυχοβιογραφίας» («ποὺ τὸ ψυχολογικὸ του βάθος εἶναι ἀπροσμέτρητο—») ἀνάγεται σὺ εἶδος τοῦ «ἐσωτερικοῦ μονόλογου». Ἐπίσης λέει ὅτι «ὁ ἐσωτερικὸς μονόλογος, δηλαδὴ τὸ ρομάντζο δίχως πλοκὴ, δίχως περιπέτειες καὶ πρόσωπα, δίχως ἐξωτερικὲς κατευθύνσεις καὶ θέσεις, πᾶει νὰ διαδεχτῆ τὸ κλασσικὸ μυθιστόρημα καὶ νὰ τὸ ἀντικαταστήσῃ στὴν ἱεραρχία τῆς λογοτεχνίας».

Ἀκόμα ὅμως καὶ ἂν δὲν θελήσουμε νὰ γενικέψουμε τὸν ὄρο «αὐτοψυχοβιογραφία» (Τί ἀπαίσιος ἀλήθεια ὄρος! Δὲ θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, ἀνάλυση τοῦ Ἐγῶ, π. γ. ἢ τίποτα παρόμοιο; γιατί ἡ τευτονόπρεπη αὐτὴ μακαρονοειδὴς συναρμοτόγηση λέξεων ποὺ δὲ συμβιβάζεται μὲ τὸ πνεῦμα, τὸ τόσο ἀπλὸ καὶ ἰδιότυπο, τῆς γλώσσας μας;) ἀνάγοντας σ' αὐτὸν τὶς περισσότερες ἐκδήλωσες τῆς τέχνης, δὲ μπορούμε νὰ τὸν θεωρήσουμε σὰν ἀπαραίτητο καὶ μοναδικὸ στοιχεῖο τοῦ «ἐσωτερικοῦ μονόλογου». Κάθε ἔργο ποὺ θὰ πῆγαζε ἀπὸ μιὰν ἐσωτερικὴ χορδή, ἀπὸ τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαυὶδ καὶ τὰ τραγούδια τῆς Σαλφουῦς ἴσαμε τὶς *Liaisons Dangereuses* τοῦ Chaderlos de Laclos, τὶς «*Confessions*» τοῦ Rousseau καὶ τὸ «*René*» τοῦ Chateaubriand θά'πρεπε νὰ συμπεριληφθῆ στὸν «ἐσωτερικὸ μονόλογο», πράγμα ὅμως ποὺ κάθε ἄλλο παρά συμβαίνει.

Εἶναι γνωστὸ, ὅτι ὅταν ὁ James Joyce πρωτόβγαλε τὸ *Ulysses*, τὸν ἐξοχώτερο αὐτὸν ἀντιπρόσωπο τοῦ καινούργιου αὐτοῦ εἴδους, ἡ κριτικὴ ὑποδέχτηκε τὸ βιβλίον τοῦτο σὰν τὴ μεγαλύτερη ἐπιτυχία τῆς λογοτεχνίας σὸ νὰ παρουσιάσῃ τὸ διηγετικὸ καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς ἀτομικῆς συνειδήσεως. Τότε ὁ

Joyce δῆλωσεν, ὅτι πολὺ εἶχεν ἐπιδράσει στὴ διαμόρφωση τοῦ «ἐσωτερικοῦ μονόλογου» ὅπως τὸν εἶχεν ἐγκαινιάσει κάποιον βιβλιαράκι, «*Les lauriers sont coupés*» τοῦ Edouard Dujardin. Ὁ Dujardin αὐτὸς, δημιουργὸς πολυσύνθετος, ποιητῆς, ρομαντζογράφος, θεατρικὸς συγγραφέας καὶ σπουδαῖος ἱστορικὸς τῶν θρησκευμάτων, στάθηκε ὁ ἀληθινὸς «ἐφευρέτης» τοῦ «ἐσωτερικοῦ μονόλογου» ποὺ καθωρίστηκε σὰν αὐτούσιον φιλολογικὸ εἶδος ἀπὸ τὸν Valéry Larbaud.

Ἀπὸ μιὰ κριτικὴ τοῦ Jean Cassou ἀποσπῶ μερικὲς φράσεις ποὺ διερμηνέβουν τὸ βαθύτερον νόημα τοῦ «ἐσωτερικοῦ μονόλογου» καλύτερα ἀπὸ κάθε προσπάθεια ὀρισμοῦ. («Ὁ Dujardin) εἶναι πραγματικὰ ὁ πρῶτος ποὺ προσπάθησε ν' ἀποδόσῃ, μὲ φράσεις ἀπλές, ἀγνές καὶ ἄμεσες, σύμφωνα μὲ μιὰ φόρμα ἀρκετὰ συγγενικὴ τοῦ ζωγραφικοῦ *pointillisme*, τὶς συμβολές τοῦ συνειδητοῦ καὶ τοῦ ὑποσυνειδητοῦ, ὅλο τὸ χάος μιᾶς φαντασίας ἀφημένης στὸν ἑαυτὸ της καὶ ποὺ δὲν καθορίζεται ἀπὸ καμμιά λογικὴ ἢ ρητορικὴ προϋπόθεση».

Ὑστερα, ὁ ὀρισμὸς τοῦ ἐσωτερικοῦ μονόλογου ἀπὸ τὸν Καραντώνη ὡς «ρομάντζου δίχως πλοκὴ, δίχως περιπέτειες καὶ πρόσωπα, δίχως ἐξωτερικὲς κατευθύνσεις καὶ θέσεις» ἂν προσαρμόζεται ὅπωςδήποτε—καὶ αὐτὸ ἀκόμα πολὺ σχετικὰ—στὸ «*Ulysses*» καὶ στὴν «*Anna—Livia Plura belle*» τοῦ Joyce, στὰ ἔργα τοῦ William Blake καὶ τοῦ Walt Whitman, καὶ ἀκόμα στὸ Allen τοῦ Valéry Larbaud, εἶναι ἐντελῶς ἀκατάλληλος καὶ ἀνεπαρκὴς γιὰ τὸν Stendhal, τὸν μεγαλύτερον ρομαντζογράφον τοῦ περασμένου αἰῶνα, ποὺ θεωρήθηκε σὰν ἕνας ἀπὸ τοὺς πρῶτους ἐκπρόσωπους τοῦ «ἐσωτερικοῦ μονόλογου».

Παραπέρα, ἡ χρονολογικὴ σειρά, τὴν ὁποία καθορίζει ὁ Καραντώνης λέγοντας, ὅτι «ὁ ἐσωτερικὸς μονόλογος πᾶει νὰ διαδεχτῆ τὸ κλασσικὸ μυθιστόρημα», στὴν πραγματικότητά δὲν ὑπάρχει. Ἔτσι βλέπουμε τὸ ἔργο τοῦ Stendhal νὰ παρουσιάζεται χρονολογικὰ πρὶν ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Balzac τοῦ Dickens, τοῦ Zola, ποὺ φαντάζομαι αὐτοὺς θὰ θεωρῆ ὁ κ. Καραντώνης σὰν ἐκπρόσωπους τοῦ «κλασσικοῦ» μυθιστορήματος (ἀλήθεια, ποῖο εἶναι τὸ κριτήριον τοῦ κλασσικισμοῦ σ' αὐτὰ

τὰ ζητήματα ; Stendhal, Balzac, Dickens, Dostoïevsky, Zola, Tolotoloi ; καὶ γιὰ τὸ ὄχι Chaderlos de Laclos, Mme de Lafayette, Thackeray, Walter Scott ἢ Gogol ; Κι ὁ Θεοβάντεθ ;)

Σήμερα παράλληλα στὸ ἔργο τοῦ Joyce καὶ τοῦ Larbaud βλέπουμε νὰ ὀρθώνεται, ζωντανὸ καὶ ἀκμαῖο, τὸ γεμᾶτο τὸση ζωτικότητα ἔργο ἐνὸς Rudyard Kipling ἢ τὸ γεμᾶτο μυστικισμὸ ἔργο ἐνὸς David Herbert Lawrence, μὲ τοὺς πάμπολλους μαθητὲς του, καὶ δὲν ὑπάρχει καμμιά ἔνδειξις, ὅτι τὸ εἶδος τοῦ Joyce πρόκειται νὰ ὑπερισχύσει τοῦ εἶδους τοῦ Kipling. Ὁ κ. Καραντώνης, σπ' ἄλλη μεριά, πρέπει νά'χει ἐντελῶς παραγνωρίσει τὸ ἔργο τοῦ Gide γιὰ ν' ἀποτολμᾷ αὐτὴ τὴ θεωρία τῆς διαδοχῆς τοῦ «κλασσικοῦ ρομάντζου». Οἱ «Κιβδηλοποιοὶ», ὁ πραγματικὸς αὐτὸς σταθμὸς τοῦ μυθιστορήματος ἢ προσπάθεια ἢ ἀρκετὰ ἀνάλογη στὴν προσπάθεια τοῦ abbé Brémond γιὰ κάποια «ἀδολοποίησι» τοῦ ρομάντζου, ἀντικρούουν τὴν πιθανότητα τῆς ἀπόλυτης ἐπιβολῆς τοῦ «ἑσωτερικοῦ μονολόγου», ρυθμιζοντας τὶς ἀμοιβαῖες καὶ ἀμεσες σχέσεις καὶ ἀλληλοεξάρτησεις τοῦ ρομαντζογράφου μὲ τὸ ρομάντζο τοῦ τεχνίτη μὲ τὸ ἔργο τέχνης. Καὶ εἶναι γνωστὸ ὅτι τὸ «Journal des Faux—Monnayeurs» θεωρεῖται τώρα σὰν τὸ «ἄρτι ἐκδοθὲν» ἔγχειρίδιο τοῦ ρομαντζογράφου . . .

Τὸν ἑσωτερικὸ μονόλογο τὸν συναντοῦμε ἀκόμα στὴν πρῶτο γονη καὶ ἄδολη μορφή του στοὺς ὑπερρεαλιστὲς, γιὰ τοὺς ὁποίους ὅλη ἡ τέχνη ἀνάγεται σ' ἓνα «ξέρασμα», κατὰ τὴν ἔκφραση τοῦ Kayserling, λέξεων ποὺ ἀπηχοῦν τὴ φαινομενικὰ ἄρρυθμη ζωὴ τοῦ ὑποσυνειδήτου.

Αὐτὰ εἶχα νὰ πῶ ὡς πρὸς τὸ τυπικὸ μέρος τοῦ σημειώματος τοῦ φίλου κ. Καραντώνη. Γιὰ τὰ ἄλλα ἂς δεχθεῖ τὰ εἰλικρινῆ μου συγχαρητήρια.

Ἐυχαριστῶντας γιὰ τὴν φιλοξενία, Μένω δικός Σας
* Ἀθήνα. Α. Π Η Ν Ι Α Τ Ο Γ Λ Ο Υ

Παρορμητικοί.

Συζητοῦν γιὰ τὸν ἔχουμε ἀξιόλογη δραματικὴ παραγωγή. Συζητούσαμε κ' ἐμεῖς καὶ λέγαμε :

Τὸ θέατρο δὲν εἶναι διακοσμητικὸ στοιχεῖο τῆς ζωῆς. Προϋποθέτει μιὰ *ἀνησυχία τοῦ πνεύματος*, ποὺ ἐκδηλώνεται μὲ

ἰδιαίτερη τεχνικὴ σὰν ἐπιστήμη, φιλοσοφία, οἰκονομικὴ, κοινωνιολογία, τέχνη κλ. Καὶ ἡ γενικὴ αὐτὴ ἀνησυχία, προτοῦ τὴν ἀντικρούσουμε ἔτσι χωρισμένη σὲ τομεῖς ἐκζητήσεως, εἶναι πρὸ παντὸς ἓνα κοινὸ χαρακτηριστικὸ μιᾶς *γενικῆς τάσεως τοῦ πνεύματος*, ποὺ αἰσθάνεται, ποὺ ἀνησυχεῖ καὶ ζητεῖ νὰ βρῆ λύσεις. Εἶναι μιὰ κοσμοθεωρία ἀνικανοποίητη, εἶναι πρὸ παντὸς μιὰ φιλοσοφία τῆς ζωῆς ἐκδηλούμενη σὲ μορφὲς ξεχωριστὲς ἐκζητήσεως ἀνάλογα μὲ τὴν τεχνικὴ τὴν ἰδιαίτερη τῆς καθεμιᾶς μορφῆς. Ἔτσι, στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα ὑπῆρχε ἓνα βασικὸ πρόβλημα ζωῆς : τὸ πρόβλημα τοῦ προσανατολισμοῦ τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς στάσεώς του τῆς *ἐλεύθερης* ἀπέναντι στὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα, μέγα πρόβλημα τῆς χειραφετήσεως τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸ θεό, τὴ φύση καὶ τὴν κοινωνία. Ὅλες οἱ ἐκδηλώσεις τῆς ἀρχαίας ζωῆς εἶναι τάσεις *χειραφετήσεως*. Τὸ θέατρο ἐκεῖ εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς πολλὰς μορφὲς τῆς ζωῆς αὐτῆς καὶ γι' αὐτὸ ὑπάρχει : ὑπάρχει δηλ. ὡς καθρέφτης τῶν τάσεων τῆς ἐποχῆς, ποὺ ἦσαν *ἐλληνικὲς τάσεις*. Δράμα εἰλικρινές.

Ἀργότερα : στὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ ἀπὸ ἓναν κόσμον ἐντελῶς ἀντίθετο ἀπ τὸν ἀρχαῖο, ποὺ δὲ ζητοῦνε τὴ χειραφετήση, ἀλλὰ ἔτεινε στὴν ἐξαφάνισι τοῦ ἐγώ, κάτω ἀπὸ μιὰ πίστη συντριπτικὴ τῆς κάθε ἀξιοπρέπειας τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἀνθρώπου, κάτω ἀπὸ τὴ διαστροφή τῆς ἀνθρώπινης φύσης ποὺ ἔτεινε σὲ ὑποταγὴ (θηρησκευτικὴ, πολιτικὴ, κοινωνικὴ), κάτω ἀπὸ τὴν *πίστη* τὴν ἀκλόνητη σὲ Θεό, ἄρχοντες καὶ κοινωνικὰ καθεστῶτα, γεννήθηκε τὸ δράμα τῶν *μυστηρίων* (mystères), σὰν καθρέφτης τῆς ψυχικῆς καταστάσεως τῆς ἐποχῆς. Δράμα εἰλικρινές.

Στὴ νεώτερη εὐρωπαϊκὴ ζωὴ, ὅπου κυριάρχησε ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ φιλοσοφία, ἡ ρεαλιστικὴ δηλ. ἐξέτασις καὶ ἡ συστηματοποίηση καὶ σχηματοποίηση, τὸ δράμα σὰν εἰλικρινὲς καὶ τώρα καθρέφτης τῆς ἐποχῆς, εἶν' ἓνα δράμα τύπων καὶ χαρακῆρων (διαγωγῆς) : βρίσκει τὴν ἐξήγησίν του καὶ τὴν δικαιολογία του μέσα στὴ γενικὴ κοσμοθεωρίᾳ γιὰ τὰ πράγματα.

Στὴ σύγχρονή μας ἐποχὴ (20^{ος} αἰῶνας,) ποὺ ἐπικράτησαν ἀντιρρεαλιστικὲς, ἀντιεπιστημονικὲς τάσεις, ποὺ ἐκδηλώθηκε δυσπιστία στὰ κατορθώματα τοῦ λογικοῦ (ἐπιστήμη) καὶ τὴ σχηματοποιημένη ἔρευνα (φιλοσοφία) καὶ στὶς ἀξίες (ἠθικὴ) καὶ

στούς θεσμούς (κοινωνία) δημιουργήθηκε μιὰ νέα φάση ἀντιλήψεων ζωῆς, ποὺ ὀνομάσθηκε **ἐξπρεσσιονισμός**. Ὁ θεατρικὸς ἐξπρεσσιονισμὸς ἔτσι δὲν εἶναι παρὰ ἓνας ἀπὸ τοὺς νέους τρόπους τῆς ἐξειτάσεως τῶν πραγμάτων, τῆς νέας κοσμοθεωρίας, εὐρωπαϊκῆ ζωῆς, ἀλλὰ μέρος τῆς ζωῆς αὐτῆς ἐκδηλούμενο μὲ ἰδι- Δὲν εἶναι ἓνα νεόπλασμα στήναιτερη τεχνικῆ.

Ἐνῶ στήν Ἑλλάδα ; ποιὸς εἶναι ὁ νεώτερος καὶ ποιὸς εἶναι ὁ σύγχρονος τρόπος γενικῆς ἀντιλήψεως τῶν πραγμάτων, ὁ **ἐλληνικὸς τρόπος** τὸν ὁποῖο νὰ καθρεφτίζη τὸ **ἐλληνικὸ δρᾶμα** ; Ἑλληνικὴ κοσμοθεωρία εἶναι ἡ ἀνυπαρξία κοσμοθεωρίας, διότι ὑπάρχει ἀδυναμία συνθέσεως, δότι ὑπάρχει ἀδιαφορία γιὰ καθολικὰ ἀντικρῦσματα. Ρεύματα ἐσωτερικά, πηγαῖα, δὲν ὠθοῦν τὴ ζωὴ μας καὶ τὸ πνεῦμα μας. Καὶ ἂν φαίνεται, ὅτι ὑπάρχει κάτι, εἶναι δάνειο. Τὸ φέρνουμε ἀπ τὴν Εὐρώπη. Εἴμαστε λαὸς ἀδύνατος, **παρορμητικὸς**. Ποιὸ δρᾶμα, ποιὸ θέατρο μπορεῖ νὰ προέλθῃ καὶ νὰ εἶναι **εἰλικρινὰ ἐλληνικὸ** ἀπὸ μιὰ τέτοια κατάσταση πραγμάτων ;

Τὸ **ἐθνικὸ θέατρο** δὲν εἶναι, εἰς πεῖσμα τοῦ τίτλου τοῦ καθόλου ἐθνικὸ. Θέατρο τῶν Ἑθνῶν, μπορεῖ. Τὸ ἐλληνικὸ δρᾶμα προβληματοποιεῖ (ὅταν τὸ κάνῃ κι αὐτὸ) **ξένες** καταστάσεις. Λιότι δὲν εἶναι ἐλληνικὴ π. χ. ἡ προβληματοποίηση τοῦ ζητήματος τῆς οἰκογένειας. Κάποια ἠθογραφικὰ κατασκευάσματα νεωτέρων καὶ συγχρόνων δραματικῶν ταλέντων (!) εἶναι ντροπὴ νὰ λέγωνται δρᾶματα. Τὸ **μόνο** ἀξιόλογο ἐλληνικὸ δρᾶμα εἶναι τοῦ κ. Γρ. Ξενοπούλου. Δὲ θέλει νὰ ἀπηγῆ τὸν ἀντίλαλο καμμιάς μεγαλοσήμαντης καὶ ἀγωνιώδικης πνευματικῆς ἀνησυχίας. Εἶναι εἰλικρινές. Καὶ ἡ **εἰλικρινεία** του ἔγκειται — ἐν ἀντιθέσει μὲ ἄλλα δραματικὰ ἔργα— σὲ τοῦτο ἀκριβῶς : ὅτι δὲν ὑπάρχει σ' αὐτὸ ἡ **προσποίηση** τῶν μεγάλων λύσεων ἀπάνω σὲ **ἐλληνικά** προβλήματα.

Ἐφόσον δὲν ὑπάρχει ἡ προαπαιτούμενη ἰδιόχρωμη καὶ αὐτοζώντανη **ἐλληνικὴ** ἀνησυχία καὶ κοσμοθεωρία, ἓνα ἀντίκρυσμα (μὲ μέσο τὸ δρᾶμα) τέτοιων ἐπιπέδων θὰ ἡγῆ κίβδηλα. Τὸ μόνο ἐλληνικὸ πρόβλημα εἶναι ἡ ἔλλειψη προβλημάτων.

Ἡ ἀξία τῶν δραμάτων τοῦ κ. Ξενοπούλου ἔγκειται στὸ ὅτι χωρὶς νὰ εἶναι στενὰ ρεαλιστικά (φωτογραφικά), εἶναι ἐπιδεκτικά

μιᾶς γόνιμης γιὰ τὸ πνεῦμα **γενικεύσεως** καὶ εὐρύσεως τοῦ πνευματικοῦ τους περιεχομένου. Κατὰ τὴ μορφὴ τους τὰ δρᾶματα αὐτὰ εἶναι **ἐλληνικά**, διότι εἶναι λιτὰ ὅπως ἡ ζωὴ μας, μὲ ἀπλὲς συγκινήσεις, χωρὶς τίποτε τὸ ἐκ προθέσεως σκοτεινὸ. Εἶναι ἀκόμα «Ξενοπούλεια», διότι σ' αὐτὰ ἐπικρατεῖ μιὰ ἡρεμὴ διάχυση ψυχῆς, ἓνα λυρικό δραματικὸ φρικίον, μιὰ ἡμερότητα, μιὰ ἀπαλὴ συγκίνηση.

Π. ΣΠΑΝΔ.

Θέατρο κινήσεως καὶ θέατρο λόγου.

Ὅτι τὸ θεατρικὸ ἔργο πρέπει νὰ εἶναι μιὰ σύνθεση καὶ μιὰ ἰσορροπία δυνάμεων. τοῦτο εἶναι ἔξω ἀπὸ κάθε συζήτηση. Ὅτι ὅμως ἡ ἰσορροπία αὐτὴ εἶναι μονάχα ἓνα ἐπιθυμητὸ ἀποτέλεσμα καὶ ὄχι πάντοτε ἐφικτό, δείχνεται ἀπὸ τὴν ἐπικράτηση ἐν ὄς ἀπὸ τὰ συνθετικὰ στοιχεῖα, (ἔτσι χαλνᾷ τὴν ἰσορροπία ἡ ὁποία ζητεῖται θεωρητικά) σὲ ὅλη τὴ σειρά τῶν μεγάλων θεατρικῶν ἔργων, ὅσα γράφηκαν ὡς ἀναγκαῖες ἐξωτερικεύσεις τοῦ ψυχικοῦ κόσμου τοῦ δραματούργου καὶ ὄχι ὡς ἔργα ἐκ τῶν προτέρων προθέσεως καὶ μελέτης. Ἐτσι π. χ. στοὺς ἀρχαίους κλασσικοὺς **ἐπικρατεῖ** τὸ πλαστικὸ στοιχεῖο· στὸ νεώτερο δρᾶμα, ἡ δρᾶση· στὸ ρομαντικὸ θέατρο, ὁ λόγος· στὸ σύγχρονο γερμανικὸ θέατρο ἡ ποιητικότης· στὸ θέατρο τοῦ Pirandello, ἡ ἀνάλυση· (στὸ νεοελληνικὸ θέατρο ἡ ἐπιφανειακὴ ἀπεικόνιση). Σὲ ὅλα τὰ ἔργα ἐμπνεύσεως λείπει ἡ ἐπιθυμητὴ ἰσορροπία.

Στὴ σύγχρονη ἐποχὴ, κάτω ἀπ τὴν ἐπίδραση τοῦ κινηματογράφου τὸ θέατρο δράσεως ἐκφύλισθη καὶ σὲ θέατρο κινήσεως καὶ ἐξωτερικῆς παραστάσεως. Στὸ γλίστημα αὐτὸ δόθηκε μεγάλη προσοχὴ καὶ νὰ, ὅτι τελευταῖα στὴ Γαλλία ἀνεβάσθησαν ἀπὸ ἀντίδραση δρᾶματα, ὅπου τὸ κινηματογραφικὸ στοιχεῖο (κίνηση-ἐξωτερικὴ παράσταση) μπιῆκε σὲ δεύτερη θέση καὶ δόθηκε ἀξία στὸ κείμενο, στὸ λόγο. Ὁ **Brasilach** γράφει στὴ **Revue Française (Candide, 18 Αὐγούστου 1932)** : τὰ νέα ἔργα «ζητοῦν τὴν ἀρετὴ τους καὶ τὴ δύναμή τους στὸ κείμενο ἐν πρώτοις . . . Ὁ διάκοσμος χρησιμεύει νὰ δώσῃ ἀξία στὸ κείμενο . . . Ἡ σκηνοθεσία ποὺ βασιλεῦσε στὸ θέατρο πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο, παίρνει, τέλος μιὰ θέση δευτεροῦσα : ἔχει βέβαια τὸ ρόλο τῆς καὶ εἶναι αὐτὸς σπουδαῖος, μὰ πῶς μπόρεσαν νὰ ξεχάσουν, ὅτι ἡ σκηνοθεσία ὄφειλε πρῶτα πρῶτα νὰ στηρίξη

ένα κείμενο; . . .» Ο Brasilach όμιλεί για την ανανέωση του θεάτρου με τὸ ὄφους .

«Αν εἶναι λοιπὸν ἀληθινὸ, ὅτι μεταβαίνουμε σ' ἓνα θέατρο ὕφους λόγου (ποιητικοῦ ἢ πεζοῦ—πρβλ. τὸ σύγχρονο νεορομαντικὸ ἐξπρεσιονιστικὸ θέατρο τῶν Γερμανῶν), σὲ μιὰ ἀνατίμησιν τῆς ἀξίας τοῦ λόγου στὸ δράμα καὶ ἴσως σὲ κάποια υπερτίμησίν του μάλιστα καὶ ἂν εἶναι ἀλήθεια, ὅτι μόνον στὰ μέτρια ἔργα ὑπάρχει ἰσοδυναμία συνθετικῶν στοιχείων, ποιά εἶναι ἐκείνη ἢ αὐθεντία ποὺ θὰ ἐπιβάλλῃ στὰ πράγματα δικούς της ὄρους ἀξιολογήσεως ;

Π. ΣΠΑΝΑ.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Σοφοκλέους Ἡλέκτρα (Ἑμμετρὴ μετάφραση Ν.Ποριώτη) Ἐκδ. Ἰωάν. Κολλάρου, Ἀθήνα, 1932.

Λέγουν ὅτι ἡ Ἑλλάδα βρίσκεται στὴν ἐποχὴ τοῦ «διαφωτισμοῦ». Ἀναμφισβήτητο εἶναι πὼς ἐκτὸς ἀπὸ ἄλλα στὸ διαφωτισμὸ συντελοῦν καὶ οἱ λογοτεχνικὲς μεταφράσεις τῶν ἀρχαίων ἀριστουργημάτων. Ἡ ἀριστη μετάφραση τῆς Ἡλέκτρας τοῦ Σοφοκλέους ἀπὸ τὸν Ν. Παριώτη πρέπει νὰ ἐκτιμηθῇ καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴν πλευρά.

Στὴν Ἡλέκτρα βρίσκει ὁ ἀναγνώστης τὴ δραματικὴ ἀπεικόνισιν τοῦ πρωτογόνου παθoυς τῆς ἐκδικήσεως, (vendetta) ποὺ προπορεύεται ἀνήσυχον ἀναζητώντας τὴν εὐκαιρία νὰ ἐκδηλωθῇ σὲ δράση (ἀφοῦ ἐξαντλήθηκε σὲ θρήνους) καὶ ἀφήνει πίσω του κάθε ἀντίληψιν ἠθικῆς ὠρισμένης ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα καθεστῶτα. Αὐτὴ φαίνεται ἡ Ἡλέκτρα : ἀλύγιστη στὴν ἀποφασιστικότητά της. Ἀλλὰ ὁ Σοφοκλῆς ταλαντεύεται: ἐνῶ τὴν ἀφήνει νὰ φθάσῃ ὡς τὴ διαστροφὴ (παῖσον εἰ σθένεις, διπλὴν στ. 1415), ἀπὸ ἄλλο μέρος τὴν ὀδηγεῖ καὶ ὡς τὴ σαφὴ ἀντίληψιν τῆς (ψυχόρμητης) παραφορᾶς της καὶ ὡς τὴν ἀναγνώρισιν κάποιου ἠθικοῦ καθεστῶτος. (στ. 615-20)

Λουκιανοῦ Νεκρικοὶ διάλογοι (Ἀρχαῖο κείμενο, μετάφραση καὶ σημειώσεις Ἀχιλλ. Τζαρτζάνου) Ἐκδ. Ἰω. Κολλάρου, Ἀθήνα, 1932.

«Αν εἶναι σωστὸ—καὶ εἶναι—πὼς ἡ μεγάλη λογοτεχνία εἶναι μιὰ πλέρια ἱστορία, οἱ διάλογοι τοῦ Λουκιανοῦ—καὶ ἐδῶ μᾶς ἐνδιαφέρουν οἱ «Νεκρικοὶ»—εἶναι μιὰ ἀναπαράστασις—μὲ δρῶντα πρόσωπα (καὶ ὄχι μὲ λόγον μονάχα ὅπως κάνει ἡ ἱστορία) μιᾶς ἐποχῆς ἀπὸ τὴς πρὸ χαρακτηριστικῆς τῆς ἱστορίας μας. Ὁ ἀντιπροσωπευτικὸς συγγραφέας τῆς ἑλληνιστικῆς decadence, ὁ Λουκιανὸς, κάνει νὰ περνοῦν ἀπὸ μπρὸς μας οἱ μορφῆς τῶν θεῶν καὶ οἱ εἰκόνες τῶν καθεστῶτων καὶ τῶν ἀντιλήψεων τῆς Ἀλεξανδρινῆς περιόδου σὰν ἄδεια εἰδῶλα ποὺ τοὺς λείπει ἡ ἐσωτερικὴ ζωὴ. Μπροστὰ στὰ ἄδεια αὐτὰ εἰδῶλα παίρνει μοιραία μιὰ στάσις ἀνάμεικτη μὲ οἶκτο καὶ εἰρωνεία καὶ ἔτσι τὰ γελοιοποιεῖ, τὰ σατιρίζει. Ὁ Λουκιανὸς δὲν εἶναι ὅμως μιὰ ψυχρὴ φιλοσοφικὴ ἄρνησις, μὰ μιὰ τέτοια γεμότη αἴσθησις καὶ χυμὸ ζωῆς. Ὁ Λουκιανὸς εἶναι πάντα νέος συγγραφέας, καὶ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλῃ φορὰ, στὴν ἐποχὴ μας.

Ὀμήρου Ὀδύσσεια (Ἑμμετρὴ μετάφραση Ἀργ. Ἰφταλιώτη) Ἐκδ. Ἰω. Κολλάρου, Ἀθήνα, 1932.

Κι αὐτὲς ἀκόμα οἱ γιγάντιες ποιητικὲς συλλήψεις: Ἰῶβ, Προμηθεύς, Δὸν Κιχώτης, δὲ φτάνουν, ὅπως κι ἂν εἶναι, τὴν προοπτικὴν τοῦ ἥρωα Ὀδύσσειας. Ἡ μορφὴ τοῦ Ὀδυσσεύα μὲ τὸ ἐσωτερικὸ βάθος τῆς ἐγγίξει αὐτὴ τὴν πηγὴν τοῦ ἀνθρώπινου γένους καὶ ἀγκαλιάζει στὸ πλάτος τῆς ὄλους τοὺς ἀγῶνες, τὴν πάλην τοῦ ἀνθρώπου γιὰ νὰ νικήσῃ τὴν ἐξωτερικὴν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν του φύσιν καὶ νὰ φτάσῃ στὴν ποθητὴ εὐτυχία, ποὺ δὲ θά'ναι κι αὐτὴ σὲ τελευταία ἀνάλυσις παρὰ ἓνας καπνὸς, καπνὸς φευγαλέος, ἀπὸ τὸ τζάκι τοῦ σπιτιοῦ! Ἡ Ὀδύσσεια εἶναι τὸ βιβλίον τοῦ ἀνθρώπινου γένους. Καὶ εἶναι ἓνα ἑλληνικὸ βιβλίον. Ποτὲ δὲν εἶναι ἀργὰ γιὰ νὰ τὸ διαβάσῃ κανεὶς.

Γ. ΒΟΓΙΑΤΖΗ. Παραπονετικὰ χαμόγελα (ποιήματα), Ἀθήνα, 1932.

«ἸΕΡΑ ΔΗΛΟΣ», μηνιαῖο μορφωτικὸ περιοδικό. Σῦρος.

«ΤΟΥΡΙΣΤ», μηνιαία ἐπιθεώρησις. Δερβένι Κορινθίας.

Π. Σ Π Α Ν Δ Ω Ν Ι Δ Η

ΒΥΘΟΣ Κ' ΕΠΙΦΑΝΕΙΑ

ΔΡΑΜΑ

Ένα έργο πρωτότυπο και σημαντικό σέ βυθό κ' επιφάνεια, σέ πολύπλευρη και βαθύτερη σύλληψη ζωής . . Διαβάζοντάς το έχεις τήν αίσθηση πώς σέ ψαύει ή ζεστή ανάσα μιās ζωής πού πάλλεται.

«ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ»

Γ. ΘΕΜΕΛΗΣ

Τό δράμα τού κ. Π. Σπανδωνίδη είναι γραμμένο μέ καλλιτεχνική διάθεση. Ένα έργο καλογραμμένο και *είλικρινές*.

«ΤΟ ΦΩΣ»

Π. ΦΩΤΕΙΝΟΣ

Είναι άσφαλώς άνώτερο, ποιητικώτερο, πιό δικαιολογημένο άπό πολλά θεατρικά έργα τού τελευταίου καιροῦ, πού προκάλεσαν ή προκαλοῦν θόρυβο.

«Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΒΙΒΑΙΟΥ»

Ι. ΖΕΡΒΟΣ

Στή σύγχρονη δραματική τέχνη τού λόγου μας τό δράμα τού κ. Σπ. στέκει ως ένα *ἀριώτατο έργο* ύφ' όλας τάς επόψεις.

«ΕΒΔΟΜΑΣ»

ΝΤ. ΝΙΚΒΑΣ

L'instinct de domination, comme dit Freud, le « sentiment d'infériorité » comme disait Adler, voilà ce que M. Spandonides analyse . . . Justesse d'observations : le peuple n'aime que l'homme qui flatte ses bas instincts et laisse ingratement tomber celui qui, sincèrement, avait travaillé pour lui. Justesse de sentiments : les conflits provoqués par l'instinct de domination sont psychologiquement réels.

«LE PROGRÈS»

U. DE MEDONÇA